DE OPDRACHT
MINIATUREN
VERTUMNUS

Aart van der Leeuw

NIJGH & VAN DITMAR N.V.

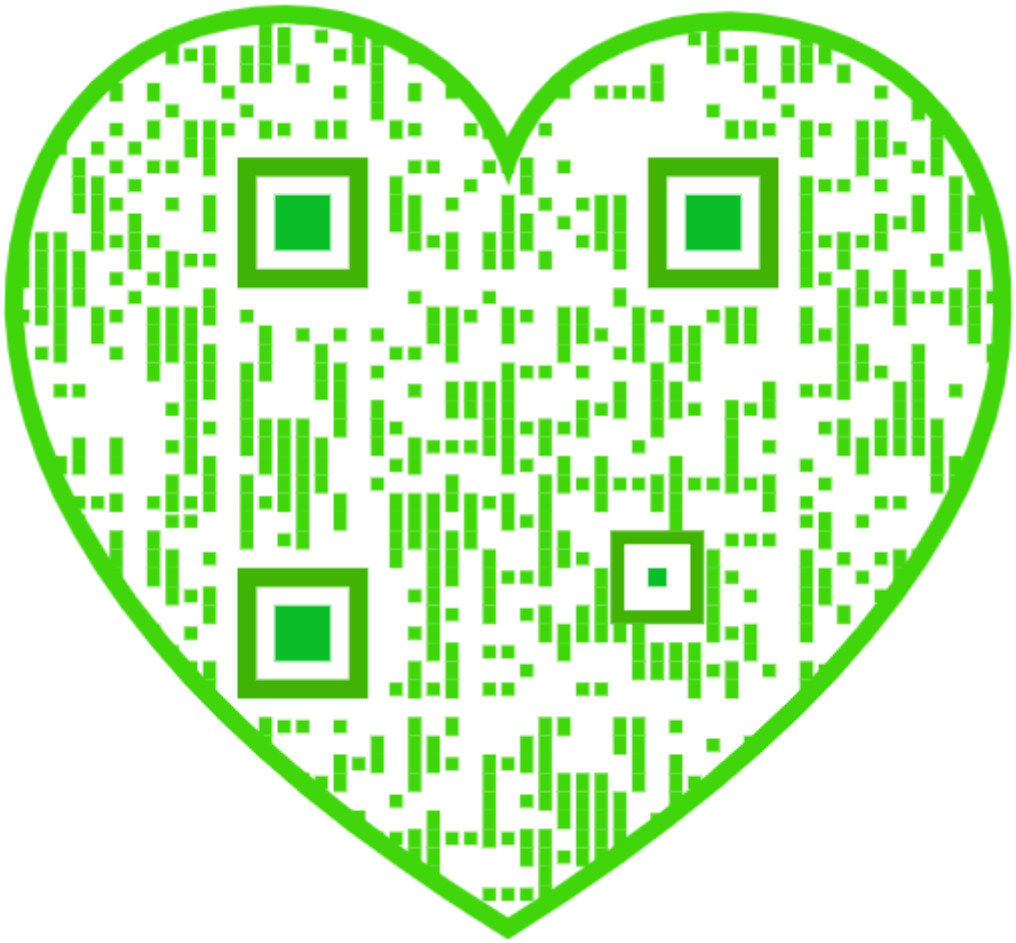

DE OPDRACHT

MINIATUREN

VERTUMNUS

DE OPDRACHT
MINIATUREN
VERTUMNUS

Aart van der Leeuw

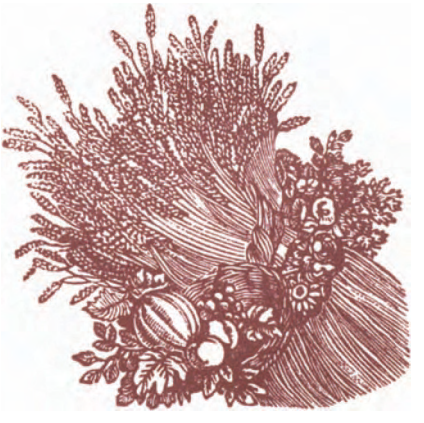

1951
NIJGH & VAN DITMAR N.V.
ROTTERDAM / 'S-GRAVENHAGE

DE OPDRACHT

De kille, naakte directeurskamer, en het licht, dat door de hoge vensters binnenvalt, alsof het door ijsblokken gezeefd is...

Achter den lessenaar, die de ganse breedte van het vertrek inneemt, troont de geheimzinnige machthebber, de Werkgever, zwaar en geweldig, met in het welven van de schouders iets van het marmere van een Napoleon, en in den koepel van den kalen schedel iets dat aan den kop van een Mussolini herinnert.

Tussen een telefoontoestel en den horen van een luidspreker ziet hij me aan, en ik voel een angst over mij komen, als staarde ik in de lopen van de machinegeweren, die de vijand in zijn modderige loopgraaf op mij gericht had. Een stoel werd mij niet aangeboden; ik sta op mijn lange en magere benen te wiegelen naast mijn door wind en weder gedeukt handkoffertje, dat ik op den vloer heb neergezet. Ik huiver. Ik ben hier alleen met dien man en mijn schaduw, en beiden zijn genadeloos. Houterig en spichtig heeft de zon mijn spotbeeld geschetst op een zijwand, je zoudt zeggen, dat ik bedekt ben met de platen van een kapot harnas, mijn kinbaard lijkt touwpluis, belachelijk vergroot kromt zich mijn neus als de bek van een adelaar, en de kuif van mijn haren is in het vizier uit bordpapier van dien beroemdsten aller helmen herschapen.

De Don, neen, er is niemand ter wereld te vinden, die eraan zou wagen te twijfelen, of hij in den vleze bestaan heeft. Commentators tikken Miguel de Cervantes op de vingers, schrappen kapittels, tonen het gewicht aan van

gebeurtenissen, waar de berichtgever, naar hun mening, al te vluchtig overheen gelopen is, en trachten de grenzen van dat leven breder uit te leggen, evengoed als vaak de wanden van de evangeliën stuk worden gebroken, om uitzicht over de velden te winnen waar Christus als jongen gespeeld heeft. En natuurlijk, dat de ridder van de droevige figuur ook een jeugdtijd gekend heeft, vóór de engel aan zijn bedstee stond met het verjaardagsgeschenk van een hemelse dwaasheid. Heeft hij niet op aardse wijze lief gehad, eer hij de knie boog voor de heilige maagd van Toboso, zijn jus primae noctis oefende hij dat niet uit als een naarstige en welmenende meester, en uit welke leerschool bracht hij al die schone woorden mee, door tralievensters gefluisterd, of door een gat in het dak van den koestal? Maar dan moet hij een nakroost geteeld hebben; en zouden het zo niet zijn kinderen en kindskinderen geweest zijn, die, bezeten door den reislust des stamvaders, zich overal in den vreemde vertoond hebben; waren zij niet de schildwachten op posten, die nooit afgelost werden, de strijdmakkers van uit hun rijk verbannen koningen, en die minnaars, met een dracht stokslagen op hun rug, en een hond op hun hielen, van wie de beschimpte liefdesklachten een halve eeuw later op muziek zouden gezet worden? En had ik het zelve dan ook niet te wijten aan dien droppel Castiliaans bloed in mijn aderen en het beetje stof van la Mancha onder mijn gelapte schoenzolen, dat ik hier zo goed als naakt voor God stond tussen een potsierlijke schaduw en een kaduuk handkoffertje?

'Ja,' zeg ik, 'zeker,' terwijl ik een stuntelig gebaar met mijn stijven strohoed maak.

De man heeft gesproken. Helder en hard klonk dat, als zilvergeld uitgeteld op een toonbank:

'Waar duizenden en nogmaals duizenden zich aan komen bieden is een schifting van node, een keuze.'

Dat begrijp ik.

'Een proef moet afgelegd worden als bij een verge-

lijkend examen, en alles zal er van afhangen, hoe de gegeven opdracht blijkt vervuld.'

IJverig knik ik met het hoofd, terwijl mijn hart bonst van vertwijfeling. Hoe is het mogelijk geweest, dat ik ooit een voet heb gezet over dien drempel! Mijn schaduw haalt de schouders op, spichtig en kouwelijk. Die ogen, waaraan het licht voorbijgegaan is, stil en met gedoofde lampen, staren mij strak aan.

Weer gaat de stem spreken; maar dan plotseling begint het carillon van den toren te luiden. Vlak voor het open raam rijst de spits op, met zijn trossen van klokken tussen een kantwerk van kruisbogen, en schudt zijn klanken over den kamervloer uit. Ik zie de lippen van den Meester bewegen, maar ik versta hem niet meer.

Het gedonder van het straatrumoer zoëven deed geen woord voor mij verloren gaan. Dat is één met de stilte geworden, en evenmin als de muziek van de sferen dringt daar een toon van tot ons door. We zijn doof voor het orkest van de hel en den hemel, en wie zou met de hand op het hart durven verzekeren, dat het mogelijk zou zijn om te leven, wanneer we als Odysseus aan den mast vastgebonden, het verzuimd hadden om onze oren met was te verzegelen?

Maar het klokkenspel, dat door alles komt heendringen, geen sterveling biedt er weerstand aan. Het is als met den Westenwind, die door een arenveld vaart, en met zeeschuim, dat uiteenspat tegen bazaltblokken. Het wekt een uitzinnigheid in je op, een drang om te jubelen, te dansen, het sleurt je mee als een dor boomblad, stoeit met je, speelt met je, wervelt je in het ronde, en laat je achter tussen een bos grashalmen, onder de naakte, warme middagzon. En waarom til ik dan nu ook niet de benen op, de armen onder mijn jaspanden, en waarom sta ik hier doodstil en stumperig naast een dunne, trieste schaduw, die een moedeloos hoofd laat hangen? Omdat een magere hand in de mijne heeft gelegen, en een zorgelijke stem mij haar angstig: we moeten

toch léven, toe heeft gefluisterd. Begrijp me, níet leven, zoals ik het tot hiertoe een schoon ding heb gevonden, en wat inhield, om van den morgen tot den avond de zon na te lopen, of zoals Albertus Magnus dat gedaan heeft, om een lusthof vol rozen en vruchten in het hart van den winter te voorschijn te toveren; maar leven, wat een helder wit kleed over de tafel wil zeggen, met een maal er op klaar gezet, dat niet overvloedig hoeft te wezen, doch met een paar sneden brood en een teug melk kan verzadigen, en zoveel vuur op de haardplaat, dat je kinderen niet de vingertjes in de mouw hoeven te steken, en een warme japon voor de moeder, en een loodgieter, die het lek in het dak dicht, en voor jezelf een kantoorkruk, wat avondgenoegen en een verpozen op Zondag, ja, leven, dat de bleke, onweerspreekbare waarheid binnenhaalt, en den droom van de deur stuurt. Omdat die hand, nauwelijks zo zwaar als de sneeuw, die je van een tak neemt, een nacht lang in de mijne gerust heeft, en we gezocht hebben, beraadslaagd, en den honger in de ogen hebben gekeken, en het gebrek hebben gewogen, daarom beweeg ik mij niet, terwijl ik overstroomd wordt door de bruisende tonen, en draag ik het lijdzaam, dat mijn broeder daar tegen den zijwand er uitziet, als was hij, juist als voorheen onze voorvader, van zijn eersten dwaaltocht thuisgebracht, op een armzaligen ezel, geblutst, gedeukt en bont en blauw geslagen.

Intussen de Meester... Een geërgerd Ceasarprofiel met een minachtenden blik naar den toren, en dan een driftig, kort gebaar van een hand als de vin van een zeehond.

Ik begrijp hem, struikelend over mijn eigen benen tuimel ik op het raam toe, sluit het met een slag. Het lied is afgebroken, en een klok tikt. Hij wenkt mij. Twee stappen treed ik nader, twee, uitgeteld. En dan deelt hij mij, terwijl ik op de helle lichtvlek neerkijk van een kalen schedel, zakelijk zijn opdracht mee. Hij reikt mij een brief over, vijfmaal gezegeld, dien moet ik bezorgen en

het antwoord terugbrengen, verder is het nodig, dat ik naar een warenhuis ga, en ten bewijze er van dat ik inderdaad daar geweest ben, het meest kenmerkende aan hem voorleg van dien winkel, en eindelijk geeft hij mij een adres op van een straat, waarvan ik den naam, die naar natte was riekt en bedorven haring, nooit van tevoren gehoord heb, en daar zal ik wie mij opendoet verzoeken, om mij te volgen.

Ik glimlach; een taak eigenlijk, die je een kwajongen opdraagt voor een paar stuivers. Den brief berg ik in mijn jaszak, en buk naar mijn koffertje. Dan draait hij zijn tikkende klok om, die een chronometer blijkt te wezen, en die naar me loert uit den ring van zijn cijfers. Hij verzoekt me, om mijn horloge naar het uurwerk te regelen, en hij zegt mij den tijd binnen welken de opdracht moet vervuld zijn.

Begrepen. En dadelijk daarop waait de wind van een dichtzwaaiende deur door mijn haren. De afscheidsbuiging, die ik gemaakt heb, krampt mij nog na in de schouders, als ik me zie aangeland op een portaal, dat ik me niet kan herinneren.

O, gejaagdheid, die als een panter, onder het al te vol in blad geschoten struikgewas van je ziel zit gedoken, brullend uitschiet, toeslaat, om met zijn prooi te verdwijnen in den put van het donker. Stommelend ijl ik een ijzeren trap af, enkel om mij den weg versperd te vinden door nu opstijgende treden. Neen, ik ontdek niemand, en ik haast me buiten adem door een doolhof van leuningen, kale corridors en verveloze deuren. In mijn verbijstering open ik er een van, aarzelend, voorzichtig. Een holle kantoorzaal, klerken rij bij rij aan lange, gele tafels. Waar ik mijn knobbelig bovenlijf naar binnen steek, keren zich alle gezichten, als aan een touw getrokken, naar mijn kant heen, terwijl de pennen door blijven schrijven. Ik stamel een verontschuldiging, terugwijkend. En ik vervolg mijn vruchtelozen tocht weer, wetend, dat iedere verloren minuut tegen een beurs goud

opweegt. Ik verdwaal op een zolder, maak een mouw wit tegen een kelderwand; totdat plotseling van ver weg een gong dreunt. Meteen stort zich een mensenstroom over de gangen, sleurt me mee, draagt me, stormt met me de trappen af, de dag schuift een donker gordijn op, wind, zon, en ik ben buiten.

De enige blijk ik, die staan blijft. Vlug en verend snellen de lenige gestalten voorbij me, de benen strekkend als bij een parademars. Ik laat ze, want ik moet mijn plan maken. De brief eerst; ik haal hem te voorschijn; van nu af krijgt het minste gebaar een betekenis. Verschrikt frons ik de wenkbrauwen en breng het dokument dichter naar mijn bijziende ogen.

Wie kent dat gevoel niet, wanneer de angst, de beklemdheid, je een hard, stijf masker voor het gezicht drukken, en je zo aan de kaak gesteld wordt voor God en de wereld? Van ongeduld sidderend, onderzoek ik de envelop aan alle kanten. Hier heb je de lakken met het stempel des Machthebbers: een vuist, die een hamer omklemd houdt, en daar in forse, duidelijke letters staat de naam van den geadresseerde geschreven; niets verder; geen straat aangeduid en geen nummer. Boos opzet, vergissing? In ieder geval weer teruggaan: de portalen en trappen, de kille gerechtszaal, en de Caesar met de onderkaak van den gorilla; alles moet ik overdoen. En dat terwijl mijn plomp nikkelen horloge zijn seconden tegen mijn hart uittelt, en in mijn gedachten een kinderhand een leeg bord naar me toeschuift, en een nog bleker, uitgeteerde hand een verschoten gordijn optilt, en er uitgetuurd wordt naar het bericht van mijn zege.

Kom, vlug dus, geen aarzelen. Maar terwijl ik me omdraai, hoor ik achter me een daverend geratel, een ijzeren hek zakt voor den ingang van het kantoor neer, stalen deuren zwaaien geluidloos op hun geoliede scharnieren, sluiten zich, laten geen reet zichtbaar. Ik zoek naar een belknop, maar die is er niet. Als een donkere rots rijst het gebouw op, afwerend, onwrikbaar,

en steekt den arm van een afgestompten toren voor de blauwe lucht in de hoogte.

Neen, nu zijn alle overwegingen als stof op een windvlaag geworden. Voort moet ik aanstonds, al is het ook blindelings.

De trottoirband, daar wacht ik mijn kans af, gespannen.

De zuivere Septemberzon gutst neer van de gevels, en maakt het opstijgend stof tot een gouddamp. Langs mij kruisen zich de tremmen, met de wielen en de beugels zingende, taxi's springen te voorschijn, razen voorbij, zijn verdwenen, luxe wagens, een juweelglans over de carrosserieën, glijden en groeten elkaar met een lichtvonk, metaal flitst van rijwielen; de schemering dit van een doek van Arachne, waar de schanddaden der goden in staan geweven, met ons, povere voetgangers, als inslag.

Voorzichtig, en dat niet terwille van mij slechts. Ach ja, ik beken het, dat ik tot nu toe met opzet van mijn schaduw als van mijn enigen metgezel heb gesproken, en niet van de anderen. Het moet een geheim blijven, dat je nimmer alleen bent en dat je door de gedaanten van je ziel wordt gevolgd. Trouwens je twijfelt, en zelfs wanneer, gelijk nu, je zenuwen als de pees van een boog zijn gespannen, aarzel je en gelooft aan hersenschimmen. Een enkele maal lees je er van, en een heel boek lang zie je Rogoschin met den luitenant buiten dienst, den bokser en de verdere bende op de hielen, en toch leg je een hand voor de lippen. Maar hier, in mijn eenzaamheid op den stoeprand, wil ik voor een kort ogenblik een geheim hebben, en ik verzeker het, dat achter iedereen aan, die de straat daar tracht over te steken, een drom opdringt van steigerende rossen, trosknechten, deernen en boosdoeners, bijna gestalteloos met het verkeer samenschuimend, en in het zonlicht fonkelend, dat als uitzinnig langs het asfalt danst. En wie het hoofd naar me wil toebuigen, dien zal ik ook dít in het oor fluisteren, dat met míj op

een veiligen overtocht wachten een oude, magere hond, dien je verwaarloosd en zelfs een weinig schurftig zoudt kunnen noemen, een bleek bedelmeisje en een man uit een cabaretlied, met slechts één knoop aan een tot op den draad versleten jas over, blootshoofds, al de grijze haren in den wind. Geenszins bestrijd ik, dat er nog meer kunnen wezen, maar ik noem ze niet. Meteen moet ik plechtig verklaren, dat wat me in stille hoop op meegevoel, in een zwakheid des harten, ontsnapt is, van nu af door me verloochend zal worden, en dat er tot aan het eind toe van mijn bekentenissen geen sprake meer van een gevolgstoet kan wezen. Aan elk voor zichzelf mag het vrijstaan, om me verder stad en land te zien doorkruisen, alleen met mijn city-bag of onder geleide. De verantwoording draag ik daar niet voor. Denk me hier enkel als aan den bodem vastgenageld, terwijl de hijgende tijd langs me voortijlt. Een slagersjongen duwt me zijn mand tegen de borst, en verontschuldigt zich met een bespotting. Ik waag het. Het bruist rond me, brandingsgolven sluiten zich boven mij, en als ik de overzijde bereikt heb, veeg ik het zweet van mijn voorhoofd. En daarbij merk ik, dat mijn hand den brief nog krampachtig omklemd houdt. Ik kan het niet laten, om hem weer naar de ogen te brengen. Julius lees ik, Julius Lindeman. Den man moet ik kennen, maar van waar en wanneer dan? En trouwens wat baat het? Hem hier uit een half millioen inwoners aan het daglicht te brengen, evengoed kan je in een bijenkorf het insect met den langsten angel uit willen zoeken, of uit een mierenhoop de arbeidster, die uit het driehonderd vijf en zestigste ei is gekropen.

Loop ik op een kleipad tussen de wei en het water, dan kan ik uit den afdruk van de halve maan van een hoefijzer den ouderdom van het paard, dat daar gepasseerd is, bepalen, en uit de nadrukkelijkheid, waarmee het dubbeltenige merkteken van het moederzwijn

op het leem ingeplant staat, kan ik haar gewicht tot op een pond toe berekenen. Hoe dikwijls heb ik bij de strovaalt de heksenletters onderzocht, door een hoenderen-congregatie achtergelaten, totdat ik het sic volo sic jubeo had gevonden, bij de drie punten dieper en als met hartstocht in den grond geperst, en waar de haan gestaan had, terwijl hij zich uitrekte, om den morgen met dien enigen roep van een waarlijk groot en gulmondig welkom te groeten. O zon, hooigeur en zuchtende modder, – maar wat baat hier mijn kunde, waar iedere volgende schrede wegslijpt wat de vorige ingegriffeld heeft.

Moedeloos berg ik het couvert in een jaszak, en wacht onder het blauw van den herfsthemel, triest en gehavend als een treurwilg. En toch had ik één ding vergeten. Het toeval bedoel ik, of laat ik het liever in den tempel vereren, waar het een marmeren altaar heeft en het de voorzienigheid noemen. Hoeveel malen heeft ze niet een appel in mijn schoot neer doen vallen, als ik dacht, dat ik dorst had, ja en hoe dikwijls was het slechts langs het koord van een herfstdraad, dat ze mij naar de plaats van vervulling gebracht heeft. Doch de honger is een grimmige deurwachter, die zelfs engelen van den drempel wijst. Ik had haar uit het oog verloren, ach sinds hoe lang al en daarom spring ik op van verwondering, nu er een hand op mijn schouder gelegd wordt.

'Julius', roep ik, 'Lindeman!'

Nu is alles mij duidelijk geworden. Hij steekt zijn arm door den mijne, en rustig leidt hij mij van den vluchtheuvel, waarop ik gestaan heb, het schuifelend gedrang uit.

Hij is niet veranderd. Een van die gezichten, die jong blijven, ook als het haar met wit doorsprenkeld is, en waar een mond in glimlacht over de jaren, welke de enige werkelijkheid zijn van dat leven: de jeugdtijd. Julius, die eenmaal zal sterven in hetzelfde huis tussen

de olmen, dat hem geboren zag worden, van wien de liefste tochten bedevaarten geweest zijn, en die ieder gesprek met een: weet je nog? aanvangt.

Hij brengt mij door kalmere buurten, wat weinig verschil maakt, omdat er toch alles gesloopt wordt, plaats inruimend voor een bouwsel volgens de architectuur van de herinnering. En daar heb je het veertiende-eeuwse kerkje, aan het eind van de dorpsstraat, en de smidse met zijn vuur en de muziek van den arbeid, en er vlak tegenover de school, alle vensters open naar den zomerdag, vlieggaten, zoemend van het a b c-gezang van de kinderen, naast de lichtgekalkte onderwijzerswoning, met Julius, den zoon van den meester, die het tuinhek opendoet, je een jubelenden groet toeroepend. Loop je verder, en heb je de laatste hofstee achter je gelaten, dan zie je het cricketveld blinken, frisgroen en sappig, en zo in een warreling van hemdenwit flikkerend, dat je hart opspringt van blijdschap; waarna je den weg volgt, die zich de polders inslingert, en iedere nadering door een wolk stof aankondigt. Tot je afslaat bij een lindenlaan, die door een stil, eenvoudig huis wordt afgesloten, met manshoge stokrozen in het voortuintje, en een merel in den meidoorn, die 's avonds het lied vergeet te beëindigen, dat hij in den morgen aan heeft gevangen; een huis met een bank naast de voordeur, beroemd om het uitzicht, en een wingerd, langs den gevel klimmend, tot hij het dakvenster omklemd heeft, waar de nazaat van den dolenden ridder zijn benigen jongenskop uitbuigt, de zon door zijn stroblonde haren laat spelen, den geur van den wind insnuift, en het landpad aftuurt naar de verwezenlijking van een wereld van verwachtingen.

Dit groeit hier, dit wordt hier geboren, terwijl ik naar de woorden van mijn makker van voor dertig jaar luister, en mij koester in de warmte van zijn nabijheid, den man achter den lessenaar, van wien je niet zeker kunt zeggen, of hij een sterveling is, een god of

de duivel, helemaal ben vergeten, en het getik tegen mijn hart aan vrijelijk achter een zwerm van verloren seconden laat aanrennen.

Ik blijf in dien enigen tijd van mijn simpel geluk en mijn zuivere vreugde verzonken, tot we eensklaps uit een stille steeg gekomen, voor het drukste plein van de stad staan, ik mij de handen voel drukken, me een tot morgen hoor toevoegen, en wij beiden meteen door een reep wielengeratel en zoeven van tramwagens worden gescheiden, even ondoorwaadbaar als een stroom lava, die door den Vesuvius uit is geworpen. Wanhopig ruk ik den brief uit mijn jaszak, en hem als een vlag boven het hoofd zwaaiend roep ik: Julius! Een troep straatjongens, naast me op den overtocht wachtend, joelen me na: Julius, – en overal in het rond wordt geschaterd. Maar al lijkt het mezelf, of ik geschreeuwd heb met een stem, die zich op adelaarsvleugels boven het gedonder van het verkeer uithief, ik zie mijn jeugdvriend aan de overzij opduiken, de schouders scheef getrokken en den rug gebogen, en hij wendt het hoofd niet om.

Wild schiet ik naar voren; met knarsende remmen schokt een auto stil vlak voor mijn voeten, en de chauffeur steekt een vuurrood gezicht en een vuist buiten de voorruit. Ik laat mij niet ophouden; Julius' hoed is het, die me toewenkt, boven de mensenzee dobberend. Ik strek de armen er naar uit; hij wordt ondergedompeld, om een eind verder weer boven te drijven. Ik volg hem naar den adem snakkend, terwijl mijn hart in een hijgende borst stuiptrekt. Bij elken straathoek spiegelt hij mij een welslagen voor, en speelt met mij het spel van een fata morgana.

Op die manier doorkruis ik het stadscentrum, waar het geratel gedempt klinkt, en de voorbijgangers rustiger wandelen. Als een filmheld wring ik mij door de menigte in een tienvoud versneld tempo, en ijl ik voorbij de café-ramen, nagestaard door de, als op den bodem van

een diep water in hun welbehagen verdronken, bezoekers, die zich naar hun kleurige dranken heenbuigen, langzame kwinkslagen over mij wisselend, en dan langs de brede winkelruiten, waarachter het wild dier van de luxe zich tijger-gelijk in de zon koestert. Ik ben nu weer van de kruin tot de voetzool vervuld van mijn opdracht, en van de gezichten, gedrukt tegen het venster, van de handen die door me gevuld moeten worden, en van het weinigje feestvreugde, dat ik tussen vier kale muren als een sparappelvuur zal doen opvlammen. Is het dus wonder, dat de misbruikte minuten mij als een wespenzwerm in den nek zitten, en ik daarom met mijn puntige ellebogen ruim baan maak, en zonder dank u te zeggen de valse munt van den spot in ontvangst neem. O ja, zonder wrok ook, maar zo ergens kon het hier toch de plaats zijn voor een enkele blik van die Deernis, die zo hoog wordt geprezen. Misschien, hoewel niemand kan weten, dat mijn city-bag leeg is.

Tenslotte merk ik mij door Julius' vermeende hoofddeksel naar een onbekende plaats gevoerd, waar voor een verkeersweg een stegennet door werd gebroken. Een wijder stuk van den hemel blijkt open gekomen, en een duivenvlucht zie je omhoog rijzen in een lichte, zilveren flikkering. Toch is het dit niet, wat je geboeid houdt. Het is het blootgewoelde ingewand van de armeluiswoningen, dat zijn goorgele kubussen, zijn drekbruine zijvlakken en zijn wanden, waaraan het behangsel nog zit vastgekleefd, in een bouwstijl uit opiumdromen voor het tedere blauw opstapelt, en erbarmen afsmeekt van de zon van September.

'Mijn God,' zeg ik, stilstaand, terwijl ik mijn handkoffertje naast me op de stenen zet. En, mijn voorhoofd fronsend, en den hals uitrekkend, denk ik – o gedachten, welke bij mij altijd onverhoopt en tegen den wind op aan komen vliegen – aan de vele dichters, die ons een stil vers of een schone verbeelding na hebben gelaten,

en hoe het een schandelijk gebruik is geworden, ook van hun schamele levens, en niet eens om een weg ruimer te maken, de pui naar beneden te halen, het geel en het bruin van hun heimelijkst gevoel te ontbloten, en onze nieuwsgierigheid op een schouwspel te vergasten, dat triest is, doch niet zonder grootsheid.

Langzaam verder slenterend spin ik mijn vergelijking uit tot in het oneindige, en het spreekt wel vanzelf, dat ik daarbij den god achter den lessenaar alweer ben vergeten, en evenmin aan het onvermurwbare denk van chronometers; maar mij mogelijk juist daarom eensklaps voor het warenhuis aanbeland vind, en de glazen deur voor me open zie draaien. Kalmte, wijding, het schuifelen van voeten, het gonzen van stemmen, een onmetelijk hoog koepeldak, dat zich boven mij welft, gaanderijen en boogvensters, toonbanken als altaren... en ik ben in de kerk van het tweede kwart van de twintigste eeuw binnengetreden.

Mijn opdracht... een kort moment wacht ik roerloos, de vingers om het handvat van mijn city-bag klemmend, en tracht mijn gedachten op één punt te richten, juist zoals ik dit zoëven voor het kantoor van den onverbiddelijken Machthebber, ach, en hoe vruchteloos, beproefd heb, doe een geweldigen stap op mijn dunne en stakerige benen en maak een begin met een dwaaltocht uit een zang van Homerus.

Maar laat ik, nu ik mezelven voor den rechterstoel van de wereld gesteld heb, den last van mijn mislukkingen op de schouders, tegelijk aanvangen met een verontschuldiging. En dan zou ik deze vraag voor willen leggen: verhoogt een hongerige maag niet de vatbaarheid voor verstrooidheid, en is voor goede raad en rede vatbaar wie naar een jagend hart loopt te luisteren? Waarbij ook nog gevoegd zal moeten worden, dat de trappen, die ik op en neer klim, ruim en vorstelijk zijn, of ze naar troonzalen leiden, en dat ik daar in een betoverend licht wandel, door de edelsteenfacetten van gebrand

glas teder gedempt en geheiligd, terwijl ik zeker veel tegenspraak en verwijt kan ontzenuwen met de opmerking, dat het toch van den tempel het doel is, om zijn bebezoekers door een droom te begoochelen, en ze, voor de verwezenlijking er van de beurs te doen trekken. Ach, tijd, taak en lastgeving, ik ben ze al op de benedenverdieping vergeten, in de war gebracht langs den neus uitglurend naar de linten, de strikken, de bonte gewaden, de hoeden van stro, vilt, met een veer, met een touffe, die ik, als uit omgeworpen korven, uit vind gestort voor mijn voeten; en waarom anders ben ik ze vergeten, dan om mijn sjofele huisgezin hier rond om me heen te verzamelen, de een haar versleten voorschoot en de volgende een kapot jurkje af te laten leggen, waarna ik ze uitdos zó luisterrijk, alsof ze een koning een handkus moeten gaan brengen, zonder dat ik er mezelven bij oversla; want ik ontdoe me van mijn vuile en slobberige plunje – neen, rustig, alleen in verbeelding – en ik kies een deugdelijk home-spun pak uit, zo een dat je beenderige figuur jeugd geeft en losheid, en waarin je over zaken discussiëren kunt, en vertrouwelijke handdrukken uitdelen; om, verder geslenterd, me een ogenblik later in een clubfauteuil neer te vlijen, het overhemd van mijn smoking op te doen bollen, de glazen te vullen, Julius, dien ik te gast heb, mijn sigarettenkoker over te reiken, terwijl ik mij duidelijk dit hoor verkondigen: 'rust is goed, maar de rust over de rust, o mijn beste, is beter.'

Dan vervolg ik mijn omzwerving, sta in verwondering, steek den buik vooruit, buig het hoofd achterover, volg den mensendrom, sla gangen in, en keer terug langs gaanderijen, achteloos en onverschillig mijn leeg handkoffertje achter me aan zwaaiend; misschien wel met een argwanenden inspecteur van de zaak op de hielen, die er naar brandt, om me een kort woord in de oren te fluisteren, mij naar zijn kantoortje te brengen, en mijn zakken en mijn city-bag te doorzoeken, hoewel ze immers alleen bol staan van den wind van de armoede.

Ik stoor er mij niet aan, en heb geen enkel kwaad vermoeden; vredig schrijd ik in mijn droom voort over Perzisch tapijtwerk, en maak halt voor een uitstalling van tuinmeubelen. Warm geel zijn ze, de stoelen, de lamp en de tafel, als waren ze uit gestolten zonnestralen gevlochten. Ik wieg op de benen, waag een voorzichtig betasten, ja, en natuurlijk, dat hier een landhuis moet bij horen met een ruim terras, dat uitziet over een groen, grazig parklandschap, en waar wij alle vier zijn verenigd, behagelijk in het krakende riet leunend, bruin van huid en geurig als een hooischelf, die een week lang onder de Julilucht stoofde.

En dit nog maakt van mijn dwaaltocht deel uit, dat ik telkens een hand, zoekend, in mijn broekzak steek, met verbaasde teleurstelling de paar stukken klein zilvergeld door de vingers laat glijden, en het aan mijn berooidheid alleen heb te danken, dat don Quichot's naneef en dromer zo aanstonds niet, een heel fortuin en een half dozijn vervulde wensen armer, de straatdeur van het warenhuis achter zich dicht zal voelen suizen.

Maar genoeg nu over luchtkastelen, waar een zucht van de ziel je tot den bezitter van pleegt te maken, en die zelfs niet tegen het slaan van een klok kunnen.

En een klok slaat daar. Waar? Want iedereen weet toch, dat kerk en warenhuis ook dit met elkander gemeen hebben, dat tijdelijkheid er het kaf van het koren is, en alles wat het ogenblik afroept er uit den boze moet wezen. Misschien in mijzelven? In elk geval zó luid klinken de slagen, dat ik de handen tegen de oren moet klemmen, om nog een weinigje hoop te kunnen overhouden.

Voort weer! Dromen, wensen worden uit mij weggevaagd, de seconden beginnen in mijn vestzak opnieuw aan hun duizelingwekkende ronde, en ik draaf aan achter mijn opdracht: Het meest kenmerkende...! En als ik de eindeloze gangen van koopwaar langs me heenschuiven zie, hard van nieuwheid, fonkelend, smeulend, even

nutteloos als ze onmisbaar is, voel ik een bitterheid jegens den Werkgever in mij aanzwellen. Omdat mijn voorvader galeiboeven bevrijd heeft en tegen molenwieken heeft gevochten, wordt ook mij een taak gesteld, die te dwaas is en te onmogelijk, dan dat een sterveling ter wereld ze vervullen kan. Of gaat het ook hier om het toeval, dien welput in de wildernis, en is het slechts zaak, dat ik er in mijn verbijstering niet aan voorbij ijl?

En mijn benen reppen zich.

Trappen, liften, elleboogstoten en spotwoorden; God helpe me, maar hoe zal ik mijn keus doen? Ik sta stil voor een toonbank, en ik vraag de verkoopster: Het meest kenmerkende? Rustig rijst ze voor me op, wit en zwart, dat door een goudmist gekroond wordt. Ze schudt het hoofd, verwonderd, doch niet zonder meevoelen, omdat er in vrouwenharten voor de zonen van den man uit la Mancha toch altijd een verborgen warmte onder de as ligt, en ze glimlacht. Ach, die glimlach, als die het mocht wezen; maar hoe maakt een haveloze hongerlijder er zich meester van, en dan nog, wát zou de kaalhoofdige koning achter zijn schrijfbureau er van denken moeten, wanneer ik, mijn city-bag uitpakkend, dat wonder uit mededogen en goedwilligheid als uit zonnestralen en herfstdraden samen geweven tussen zijn telefoontoestel en zijn luidspreker een glans liet verspreiden?

Daarom weet ik niets beters te doen, dan een eerbiedige buiging te maken, mijn hoed op te zetten, en in mijn verwarring en mijn beschaamdheid ijlings de steile treden van een nauwe, donkere trap te beklimmen, totdat ik me plotseling onder den bloten hemel op den daktuin wedervind.

Onder klapperende tentdakjes zitten de gasten van de Behagelijkheid schertsend tezamen; maar ik, op het hoogste punt stilstaand, klem mij aan den vlaggestok vast. Bijna met de hand kan ik ze grijpen de buitelende zwaluwen, die de halve manen van hun vleugelslag in

het email van het najaarse blauw griffen; beneden me schittert het licht op de daken en de torens van een Bagdad uit het Arabische verhaal over een kalief. O, tot brons te worden hier, onder het wapperend dundoek, en tot in eeuwigheid een wachter te zijn over de stad, die ik liefheb. Ik zet de borst uit, trek mijn das recht, en neem de houding aan van een standbeeld. Maar goddank is mijn plicht waakzaam, ze schudt me uit een mijmering, die niemand een cent in de beurs brengt, drijft me met een paar zweepslagen de trap af, en doet me midden in de speelgoedafdeling, boxen, hobbelpaarden, teddyberen, en vliegende hollanders, belanden, als een steen in een zwerm kleurige zangvogels.

Meteen strek ik haastig een arm uit en til een bal omhoog tussen de vingers. Zo'n geel geribde, met paarse en vuurrode zijvlakken, die naar verf en caoutchouc riekt, waar je achteloos als kind mee gespeeld hebt, maar die je later zulk een geluk geeft, telkens als je het je herinnert, hoe hij tussen je gezicht en de zon op en neer danste, dat je hem in een vers zoudt willen bezingen, ook al ben je geen dichter.

Aan de cassa betaal ik met bijna het ganse bedrag van mijn povere bezitting, knip mijn city-bag open, en breng mijn buit in veiligheid. Het meest kenmerkende? Omdat hij op den aardbol lijkt en de sterren, begin heeft noch einde? Maar dan zou het leven in waarheid een spel zijn, en de specht van den honger, die een gat in je ingewand hakt, een illusie?

Naast me vonkt een lampje aan; rammelend wordt een stalen hek opzij gesmeten, ik duik in de lift binnen. Blijmoedig voel ik mij, voor het eerst op mijn dwaaltocht, en ook mijn reisgenoten, die in de enge ruimte met mij samengepakt staan, moeten verheugd zijn over wat ze zich veroverd hebben. Echter geen sterveling toont het, en zwijgend zinken wij neer in de diepte als een kooi tongloze nachtegalen.

Een schok, die slechts licht is, het hek, dat weer rin-

kelt, rustig stap ik uit, de rijzigste van allen. Tussen twee rijen uitstallingen schrijd ik langzaam verder, het hoofd in den nek, als een fier strijdros. Alexander zou ik naar zijn zegepraal kunnen dragen, ach, slechts om één klein ding, dat me gelukt is. Door de weerspiegelende draaideuren word ik met zachten drang naar buiten gedreven, en een nieuw veld van verrichtingen ligt voor me open.

Fel blikkerend wordt het licht teruggekaatst door het plaveisel, het verkeer beschrijft zijn vuurpijlbogen, en de tocht van de snelheid waait mijn gezicht langs. Het is, of machtige armen mij aan een borst klemmen, waarin de koortsgloed van het jachtende bloed bonst.

'Meer dan tijd,' wordt in mijn oor geroepen.

'Ja,' zeg ik. En de chronometer staart mij weer aan met het loerende oog van zijn uurplaat.

Neen, niet de opdracht zelve is het, die tot wanhoop brengt. Ze zouden je als taak kunnen stellen, om een duizend lichtjaren verwijderde ster naar de aarde te halen, of een mond te zoeken om te kussen, die nog nooit gelogen heeft; en het zou niet onmogelijk wezen. Maar de spanne tijds, waarbinnen alles zijn beslag moet krijgen, wil je niet voor een dankje van den duivel gezwoegd hebben, dát is de doornenkroon om je slapen. Al bracht ik mijn city-bag mee tot den rand toe gevuld met diamanten uit Kaapstad, en ik zou een seconde te laat zijn, dan zou de handpalm, die op de vin lijkt van een zeehond, afwerend naar me heengekeerd worden: langzaam, stap voor stap, zou ik achterwaarts wijken, zonder een woord tot mijn verdediging te kunnen aanvoeren, en ik zou over den drempel terugtuimelen.

Snel dus, dadelijk, want geen enkele voorsprong is mij toebedeeld. Anderen laten zich in de kussens van hun Cadillac of hun Rolls Royce, als een kind in de armen van zijn moeder, naar hun doel voeren; terzij van het portierraam geuren rozen in een zilveren vaas, en de wereld glijdt aan ze voorbij, als een boeiende rolprent.

Ik heb het geld nog niet eens bij elkaar voor een taxi. Terwijl mijn ogen den horizont afzoeken, struikelen mijn pijnlijke voeten over elke voeg in de straatstenen, en zwaar draag ik, met knikkende knieën, neen, niet aan dat handkoffertje, maar aan een arm hart, dat nog hongeriger dan mijn ledige maag is... En dat ook nu alweer een paar kostbare minuten voor me heeft laten teloorgaan. Snel dus, dadelijk, de eerste stap. Ik loop toe op den politieagent, die zich op een kleinen vluchtheuvel geposteerd heeft. Ik vraag hem naar de straat, waarvan de naam naar natte was riekt en bedorven haring. Hij legt de richting uit, en verduidelijkt zijn woord met gebaren.

Hoekig en vierkant in zijn gladde kapotjas – zijn witte handschoen zwaait, en er glimt een vonk op zijn helm. Aan Neurenbergs speelgoed moet ik denken, uit mijn kindertijd, aan de stijve poppen uit de arke Noachs, op hun voetstuk van een bleek-geel schijfje hout. Hij was er niet bij tussen de herders en de herderinnetjes, zeker omdat hij toen al op wacht was gezet bij een verkeershoek. Maar heel zijn stramme statie stamt toch uit de spanen doos.

'Juist,' zeg ik, 'zeker,' volijverig met het hoofd knikkend, en tegelijk zit ik aan een kleine tafel voor een hoog, licht raam, schud een weerbarstige haarlok uit de ogen, open de arkdeur, laat de dieren buiten komen, paar bij paar, en bouw een nieuwe wereld.

Als de stem zwijgt, dank ik. Alleen één steeg, van alle die ik moet inslaan, heb ik onthouden; hier vlak bij. Ik steek naar haar over, binnensmonds zingend. Want steeds nog zit ik voor dat eerste venster des levens, dat door een wilde-wingerd-rank wordt omslingerd, en waar God bij je is in elken vogel, die pijlsnel voorbijschiet, en in ieder herfstblad, dat zich vallen laat. Sedert ben je er van opgestaan, en er hangt een duisternis in de gangen; maar nog snijdt het een bloeiende lijst in het blauw uit, ook een moe, grijs hoofd kun je er uit neerbuigen, even haastig, tussen de ene regenvlaag en de

andere, ja, en zelfs wanneer je er mee bezig bent, om de mazen van een stratennet, waarin ze den leeuwerik van je ziel hebben gevangen, te ontwarren, en je weet, dat de Machthebber je wacht achter zijn lessenaar.

Intussen heb ik het einde van de steeg bereikt en van mijn enige wijsheid, en weer moet ik vragen. Aan een jonge vrouw nu; want er is niemand anders te bekennen op het vale, uitgestorven pleintje, waar ik aangekomen ben. Vertrouwelijk legt ze een hand op een van mijn versleten mouwen, en ik zie haar wijzenden vinger als een vlug vogeltje voor mijn gezicht heen en weer fladderen. Ik maak een plechtstatige buiging, zo een, als die driehonderd jaren geleden, op de rommelzolder van een oud kasteel in een onvermeld dorpje in het hart van la Mancha werd vergeten, en die ik voor deze gelegendheid te voorschijn gehaald heb, afgestoft en in de plooi gestreken.

Ze blijft voor mij uitgaan met een zwevend-rappen tred. Iemand zeker, overpeins ik, die vroeg haar man heeft verloren, of geen vaas voor de roos van haar liefde heeft weten te vinden, die aan iederen bedelaar de kleine munt van haar vriendelijkheid uitdeelt, en 's avonds, als het licht brandt, zegt: ik kan niet.

'Ach, onzin,' mompelde ik, terwijl ik op een puntigen steen trap, maar hoe kan ik het helpen, dat er geen opwindender spel bestaat in de wereld dan raden naar den levensloop van medemensen.

Bij een zijstraat houdt ze stil, keert het hoofd naar mij om, knikt, en duidt aan, hoe ik verder te gaan heb. Een tweede buiging van een Grande van Spanje, en dan zie ik haar niet meer; maar wel het bordje, waarop ik een anderen straatnaam lees dan den gezochten. Natuurlijk die huizenrij aflopen? Ook dan nog blijk ik verkeerd te zijn. En bochten afzoekend en hoeken omdraaiend, verlies ik mij in een van die kleumige, op krukken voortstrompelende buurten, waarmee Satan, omstreeks tachtig, een bevallige stad heeft bedrogen. Een

schoenlapper naast zijn winkeldeur, het lederen schootsvel voor, de duimlappen aan, en de stalen bril op het voorhoofd geschoven. O, broeder uit een oud Duits dorpsverhaal, denk ik vertederd, en daarom meld ik mij in mijn benardheid bij hém aan.

'Maar neen!' roept hij half lachend, meewarig, waarbij hij een gebaar maakt naar zulk een oneindige verte, dat ik het gevoel krijg, of ik mij bij een zwerm onder de wolken voortjachtende trekvogels zal aan hebben te sluiten, wil ik mijn doel ooit bereiken. En geen seconde, die er verloren mag gaan.

'Hu, hort,' schreeuwt een bende kwajongens, naast me meedravend, want ik rek den hals uit, sper mijn neusgaten open, til de knieën op, en rep de magere spillebenen. Enkel matig ik mijn vaart, als ik een nieuwe inlichting moet inwinnen. Alle voor mij uitgestoken armen strekken zich naar een zelfde richting uit.

Kolenloodsen, stoomwolken en railsparen, die zich kruisen, knooppunten vormen, uiteenbuigen: de overweg.

Vlak voor mijn borst ploft de afsluitboom neer in een metalen geratel, en hakt mijn verderen voortgang middendoor met den slag van een valbijl.

Rustpoos en afwachten.

Een pekzwart rangeerlocomotiefje puft nader in een kortademig hijgen, met den elleboog van zijn overijlde zuigerstang pompend. Het davert voorbij me. Ik kijk naar het seinhuis. Zo dadelijk? Want er is ook nog een brug voor de voetgangers voorhanden, die zich boven den overweg welft. Toch bedank ik er voor, om aan de ene zijde al de zes en dertig treden op te klimmen en een eender drie dozijn aan den anderen kant weer af te dalen, alleen maar, om me door het meesmuilen te laten begroeten van wie daar juist vóór mij rustig onder de omhoogrijzende hekken door zijn gewandeld.

Nog een korte minuut dus.

Intussen vermeerdert zich het aantal van mijn lotge-

noten. Slagersjongens met een schommelende mand voor het fietsstuur, buurvrouwen kakelend rond hun kinderwagens, lanterfanters, dankbaar voor het oponthoud, sleperskarren, droef en moede, naast plomp op hun rubber zich neerplantende vrachtauto's. Dat de hemel ze zegene, en onderwijl snellen de voortvarendsten de treden van de luchttrap op en neer.

Andermaal raast daar de locomotief langs, twee beesstenwagens achter zich aanzeulend. De runderen staan er dicht in saamgepakt, je kijkt naar een verwarring van schuivende schoften, van horens, en het doffe loeien klaagt uit boven het gestamp der machine. De drom der wachtenden begint ongeduldig te worden, grappen lachen op, en er wordt aan de afsluitbomen gerammeld. Een onbeschrijfelijke verslagenheid maakt zich lanzaam aan van mij meester, het is de diepe, donkere leegte van het godverlaten zijn. Ja, alsof God, tot aan dit uur toe, nimmer tot je was gekomen dan in de schoonheid van een stralend aangezicht, dan in het geurige bloemschuim der meidoorns, dan in een dauwdrop, in een vogellied, en het je nu plotseling aangekondigd wordt, dat hij voortaan slechts voor je te bereiken zou wezen onder de sintels, die langs de messen van de rails uitgestort liggen, en dat je handen de zijne niet anders zouden zoeken mogen dan tastend tussen raderen, zich klemmend om vlampijpen en ondergedompeld in het ketelvuur. O, zon door mijn bloeiende jeugdvenster, ik kán niet, en zwaarder is die opdracht, dan die waarvoor de Meester van de wereld mij de straat heeft opgestuurd. Nóg blijft de barrière gesloten, en ik moet eindelijk een besluit nemen. Eer ik mijn sprong waag, spied ik vorsend rond mij heen. Ik houd den adem in. Dit nu is een van die ogenblikken met den nood op het hoogst, dat het wonder nabij is. Het doet er niet toe, of de werkelijkheid het voor je gereed heeft, evengoed kan het uit den naakten bodem worden te voorschijn geroepen, en je de betekenis duidelijk maken van den toverstaf en het sprookje.

Genoeg als je een nimmer vervulden wens rijk bent.

Terwijl ik me omkeer, is het een dubbele verrassing, die me gebracht wordt: een nieuw huis, slank en sober als een meisje, en een meisje, juist uit de deur stappend, dat welgebouwd als dat huis is, als Davids toren, waar altemaal schilden aan hangen der helden. Recht loopt ze op me toe met de rappe benen, in haar kort manteltje, en het blijzijn van het begin van de lente, dat me tegemoet straalt onder een mosgroenen klokhoed. Ze blijft naast me staan, knikt tegen me, lacht tegen me, of neen, tegen mij niet, maar – ach en waarom weet ik geen enkel geheim te bewaren? – tegen een jongen van achttien, aan wien de tijd voorbijgegaan is, en die om harentwille niet ouder is geworden.

O ja, ik geef toe, dat ik een vrouw heb, die ik een zuster noem in de armoede, en die de moeder van mijn kinderen is geworden, maar zij is het toch niet, naar wie ik uit mijn dakraam, met den zomerwind in mijn gezicht, uitgezien heb, en die nooit is gekomen. Die als een bloem in de wildernis opgebloeid is, en daar nu bij me glanst en geurt, vlak aan mijn zijde, even jong en fris gebleven, als ik me haar in mijn knapenverbeelding voorstelde en tevergeefs naar haar hunkerde, en die mij ook herkend heeft, ondanks mijn overjas, die van zwart groen is geworden, mijn grijzende haren en mijn droevige figuur van sjofelen armoedzaaier.

'Wat een wachten,' zegt ze, op de dichte hekken wijzend, of eigenlijk roept ze het de dakkamer van een oud dorpshuis binnen, waar je niets dan een wit bed in kunt vinden, en een uit zijn krachten gegroeiden scholier, die zich de tranen uit de ogen veegt voor een kapot wandspiegeltje.

'Ja, wat een wachten.'

En dan legt ze een hand op mijn schouder, en begint zacht te fluisteren.

Ik luister, maar al bij haar eerste woorden zwelt een gedreun aan, de rails schudden, en het is de expres, die,

met de vaart van een stormvlaag, aan ons voorbij dondert. Eerst de machine, gedrongen, geweldig, een bizon onder zijn soortgenoten, en dan de luxe-wagens, met hun namen van opgepoetst koper: Mitropa, in een marktschreeuwerige uitnodiging naar zuidelijke bergmeren en blinkende sneeuwspitsen. Maar wat ze mij te zeggen heeft, niet enkel in mijn oor wordt het gesproken. Ik versta alles.

Over dien tocht heeft ze het, die, als hij eenmaal door je droom is ontworpen, en dan toch verzuimd werd, met al zijn hel-bezonde wegen in het diepst van je ziel naar je blijft wenken. Het door de duinen wandelen en over de zee uitturen, het de klederen afleggen, en de schuimende branding tegemoet dansen, het volgen van hoefprenten langs een weidepad, het slapen s' avonds, met een dun tentdak boven je, onder de sterren, het liefhebben der aarde, het hand aan hand zitten, en het een gelofte doen aan de trekvogels. Ja, en hiertoe tracht ze een makker, met een stroblonde haarlok in de ogen, over te halen in het korte tijdsbestek, dat een rij spoorwagens voorbijraast, achteloos de kilometers achter zich aanwerpend.

'Kom,' zegt ze, en neemt me mijn city-bag af, en een tree of wat is ze al opgeklommen. Ik volg haar, een beetje stijf in de gewrichten, maar toch zo geestdriftig, dat ik haar dadelijk ingehaald heb. Midden op de brug buk ik mij, kijk naar beneden: zwart kolengruis en het wentelen en het flikkeren van het erbarmenloos werktuig, de put, waar de hel uitmondt. Weer hobbelt de rangeertrein aan, als een lastig insect, dat zich niet van je laat afslaan. Juist onder onze voeten blaast het zijn rook uit, hult ons in een wolk. En dan gebeurt het, dat het lang al verjaarde verlangen van een eenzelvigen schoolknaap zich tenslotte vervuld vindt, en ik op de lippen gekust word.

Als ik weer opduik uit mijn verbijstering, is de stoom weggetrokken, en een eind verder, bij de trap naar be-

neden, wenkt me, een beetje spottend, het meisje, zittend op mijn city-bag. Naarmate ik nader kom, onderscheid ik haar slechter. Het lijkt, of ze zich in den mensendrom oplost, en allengs in zichzelf tezamenzinkt, als had ik enkel een dróóm gehad over haar en een jeugdigen makker.

Wanneer ik mijn handkoffertje opneem, roepend en zoekend, meegesleurd door de menigte, die zich door de, ja nu natuurlijk geopende, afsluitbomen perst, merk ik, dat het loodzwaar is geworden.

'Opdracht, opdracht,' mompel ik, mij met de ellebogen verwerend, als een soort van bezweringsformule tegen zomerwind en al te wufte wensen. De knieën knikkend, strompel ik verder, waarheen vraag ik niet; strak voor mij uitziend.

Plotseling overmeestert me een onuitsprekelijke bevreemding; die uitstalling, dat half afgescheurde reclamebiljet, ik herken ze. Ik twijfel er aan of het mogelijk kan wezen; het angstzweet breekt mij uit.

Een bonzen op ruiten. Verschrikt tuur ik naar boven. En daar heb je het venster, waarvoor het gordijn teruggeschoven is, en drie gezichten, twee kindergezichten en van de moeder het blekere, ernstigere, die zich tegen het glas aangedrukt hebben, met de wijd open, angstige ogen, de vragende monden. Neen, knik ik, já dan, en ik maak een gebaar naar de verte, dat mijn reis tot in het oneindige uitdijt; en ik weet het, dat ze het gevoeld hebben, hoe krom mijn rug is, en hoe moe mijn voeten. Ik moet een teken geven, dat ze geruststelt; maar ze zijn al van het raam teruggeweken, ach, zeker naar de lege tafel, waarvan ze gretig de resten bijeengegaard hebben, en die door een ontelbaar aantal malen gestopt laken bedekt is, en naar de koude kachel, waarin de laatste vonk uitgedoofd ligt. Ik denk aan mijn kus, en ik schaam mij.

Een arm en een schouder worden naar omlaag getrokken door den last, dien ik heb mee te slepen, en toch moet ik, na den angst en misschien wel de verwachting,

die ik achter een beslagen ruit opgewekt heb, nu meer dan ooit verder.

Ik hink een nauw slop door, waarvan ik het bestaan nooit vermoed heb, en kom dan op een pleintje bij een beginpunt van de stadstram aan. De plompe, gele wagen staat onder zijn beugel te dommelen, op een houten bankje voor het wachthuis doen de conducteur en de bestuurder de minuten pratend en lachend voorbijgaan, en een van ze kruidt de herfstlucht met een wolk uit zijn doorroker.

Er zijn van die kansen, die in een snorren van de wieken langs je gezicht suizen, en die je bij de vleugels hebt te grijpen, wil je niet al de gulden geschenken des hemels verzuimen.

Ik tik tegen mijn hoedrand, en noem den naam van de straat, waar ik een eeuwigheid lang tevergeefs naar gezocht heb.

'Ja,' knikt de man rustig, alsof wonderen geen duit kosten, en wijst naar den wagen.

Ik heb de koperen stang al in de hand, en een voet op de treeplank. Met een zucht van onuitsprekelijke verademing laat ik me op mijn plaats neervallen. Een ouderwets rijtuig, de beide banken overlangs, waar je met je reisgenoten bij elkaar zit als met je familie op een kerstavond. Even sluit ik de ogen, in een roerloos niet-zijn verloren; maar dan jaagt me het ongeduld op, ik begin met de vingers te trommelen, met de voeten te schuifelen, en dat, na de halve stad doorgerend te hebben als een bezetene, tot het eind der tijden hier roerloos in een glazen kooi, waar geen sterveling beweging in kan brengen, gevangen zitten, doet mijn bloed koken.

Eindelijk, buiten, verrijzen de twee voor het wachthuis, de een installeert zich, o mijn god en die uittartende traagheid, op het voorbalcon, en de andere geeft, nadat hij zijn pijp uitgeklopt heeft tegen een schoenzool, het sein van vertrekken.

'Seconden, die je wedloop houdt in mijn vestzak, nú

kom ik mede.' Waarbij ik een zwaai met mijn arm maak. Gegiechel.

Tegenover me hebben drie schoolkinderen de hoofden tezamengestoken, steelsgewijs naar me glurend. Naar mijn paars dasje, ik weet het, dat ik tevergeefs in de plooi tracht te trekken, naar mijn strohoed, in dit voorjaar, wie zal het zeggen voor de hoeveelste maal al, met een citroen schoon gewreven, en naar het bobbelige koffertje, dat ik tussen de knieën geklemd houd. Streng staar ik ze aan onder borstelige wenkbrauwen, langs een neus als de bek van een adelaar. Maar wie na twintig jaar wachtens, en dan toch niet te laat nog, uit zijn gevangenschap los gekust is, begrijpt alles, en kan meelachen. Bijna was ik gaan verzitten, om ze mijn geheim toe te vertrouwen. En ik zou mijn plan ten uitvoer gebracht hebben, als er niet een blauwe jas zich tussen had geschoven. Ik reik den conducteur mijn laatste dubbeltje over.

Hoe weinig we vorderen, en dan lijkt het me nog, of we door de buurten, waar we langs sukkelen, als een hond bij den staart, vast worden gehouden. Vale straten, vol van kleine drukte, waar het ene huis aan het andere gelijk is, elk zijn tweelingsdeur heeft voor boven- en benedenverdieping, de daklijsten scheef hangen, de winkelpuien verveloos zijn en de uitstallingen grauw en wanstaltig. Wijken, niet uit steen en hout opgetrokken, maar uit een materie, waarbij je moet oppassen, om er niet een vonk van je sigaret te verliezen, en die plotseling verdwenen kunnen wezen, terwijl je in je bed opvliegt, en den zucht slaakt: goddank dat het een droom was.

Maar ik verzet er mij tegen om de onherroepelijk voorbijgaande minuten af te lezen van zo'n cijferblad. Ik moet mijn gedachten bedriegen, ze afleiden, en de gelegenheid biedt er zich voor aan. Knarst de wagen niet telkens weer op zijn remijzers, stopt en laat nieuwe passagiers binnen? Strompelt daar niet de grijsaard aan,

die zich machteloos op de bank laat zakken, boven zijn stokje ineenschrompelt, en niets is dan een vervallen gevel met een bord: onbewoonbaar; en volgt hem niet de oude vrouw, schamel, met haar kapothoed, uit den vorm gezakt, welke de armzalige poging om zich te versieren opgegeven heeft in een geknakt veertje; en de man en het meisje stappen ze niet op rechte, slanke benen voorbij me, den wagen met een weigeur vullend van wind en van ruimte, ook al groent er een uur in de omtrek geen grasspriet tussen de keistenen? Vrienden, lotgenoten, wien zeker ook eenmaal de geweerlopen op de borst gericht werden, achter het schrijfbureau van den Werkgever, en aan wie in elk geval een taak moet opgedragen zijn, die binnen een bepaalden tijd moet vervuld worden. Waarom anders zouden ze zich tussen de wielen laten voortdragen, en zo gehaast opspringen, als de plaats van hun bestemming af wordt geroepen. Ik tuur uit en ik luister. Als ik geen gelapte schoenen aan had, een verkleurd vest en verrafelde broekspijpen, dan zou ik hun handen in de mijne willen nemen, en ze moed willen inspreken met het relaas van mijn mislukkingen.

Langzaam, o langzaam, en telkens bij den schok van een halte richt ik me half op, buig den romp voorover, en keer een vragend gezicht naar den conducteur om, die me geruststellend toewuift. Eindelijk, hoofdschuddend, schuifelt hij tussen de knieën langs de banken door, terwijl hij mij in het oor roept: 'tot het eind blijven zitten.'

Tot aan het einde? En me waarom niet dadelijk voortpakken? Natuurlijk dat ik me over mijn benen geen illusies kan maken, en er van doordrongen ben, dat mijn koffertje zwaar weegt als de wereldbol, maar op je eigen kracht en je snelheid kun je vrijelijk spelen, als op een fluit aan je lippen, terwijl je hier gedwongen bent, om machteloos toe te luisteren. Ik wil een teken geven, echter merk ik, dat we bezig zijn, de buurt uit bordpapier vaarwel te zeggen. Geduld dus. De trambaan snijdt een nieuwe moot aan van den stadsromp, een steenkool-

gebied, gashouders als mammouthen en elevators, die hun greep doen met den klauw van een saurus.

Voorbij weer. De een na den ander stijgen de reizigers uit, en ik blijf alleen achter. Ik vraag het, de ogen ten hemel: wanneer zou ik zijn begonnen aan dien tocht van de drie opdrachten? Een mensenleven lijkt er mee heen te zijn gegaan. In mijn gejaagdheid ruk ik den hoed af, strijk door de haren, en duw een vinger tussen mijn halsboord en een knobbeligen adamsappel.

De conducteur en de bestuurder, samen op het voorbalcon, schijnen zich kostelijk over iets te vermaken, ze schateren het uit, waarbij ze voorzichtig naar me omkijken. En ik, met mijn hongerig profiel, dat op het scherp van een bijl lijkt, en met houterigheid van onbehouwen ledematen, ik voel een trots in mij gekrenkt, die stamt uit Castiliaanse kastelen, en toch vergeef ik ze.

Ik vergeef ze, omdat mijn longen plotseling door een zilte frisheid gevuld worden, zonlicht als uit duizenden opengeworpen vensters binnen komt stromen, wij den strandboulevard opzwenken, en ik me midden in de zee meen afgezet.

Het verwondert me, dat ik nog een trap heb af te klimmen, en een strook zand heb te doorkruisen, eer de zoom van de branding mijn voet nat maakt. Mensen zijn er niet, het grenzenloos blauw is er, waarin alleen de brekers hun schuimlijnen neerschrijven en wegwissen, de meeuwen een zilveren vonk doen verschieten, en een bruin zeil aan den einder hangt. Ik heb mijn handkoffertje naast me neergezet; roerloos als een strandpaal sta ik opgericht. Het ruisen wordt rustig een stem rond me, en de reine koelte stoor ik niet. Totdat mijn aandacht door een klein wolkje gewekt wordt, het enige aan een onbevlekten hemel. Het is bijna onzichtbaar, zo nietig, maar ik verwonder mij er over, dat het, als een sneeuwvlok doen zou, het azuur loslaat en neerdaalt. Stadig me naderend wordt het nevelachtiger, en toch niet groter dan een duivevleugel. Een knarsen aan mijn voeten

leidt me af. Mijn koffertje blijkt opengesprongen. Als ik me buk, om het te sluiten, zie ik mijn handen in een witten damp grijpen. Terwijl ik het slot dicht knip, is alles verdwenen. Dwaasheid en gezichtsbedrog, mompel ik gemelijk; wat me meteen uit den droom helpt.

Mijn lichtzinnigheid vervloekend, wanhopig over het tijdverlies, keer ik de oneindigheid den rug toe, waad met moeite door mulheid, voel mijn schoenen vol lopen, en hijs me hijgend op tegen traptreden. Maar mijn citybag lijkt me lichter geworden.

Het eindpunt – en de tramwagen nog wachtend, die me hier heen gebracht heeft. Twee vrolijke gezichten worden naar me omgewend, als ik mijn vraag doe; twee handen wijzen de richting aan. Een paar stappen, en ik lees van het bordje den straatnaam af, die me zekerheid geeft, dat ik mijn doel, god zij geprezen, bereikt heb. Tweehonderd dertien, mompel ik, den kant houdend van de oneven nummers. Uitvorsend tuur ik naar de gevels op. Stil is de straat en uitgestorven; je mist er het ouderwetse geteem van een vals draaiorgel. 'Wie mij opendoet, verzoeken om mij te volgen,' ik vraag mij af wat ik straks mee op sleeptouw zal hebben te nemen. De laatste huizen van de rij begin ik te naderen; een vage onrust maakt zich van mij meester. Tweehonderd negen, elf; en dan een brede aardkuil, waar heipalen uit opsteken.

'Tweehonderd dertien', vraag ik aan een metselaar, naast een hoop stenen aan het schaften.

'Komt hier,' zegt hij, terwijl hij met de helft van zijn boterham op een omgevallen kalkbak wijst, en een stapel door elkaar geworpen balken.

Schrik ook, ja, maar meer nog gloeiende verbolgenheid doet me het bloed naar het hoofd stijgen. De Werkgever, uit wraak over mijn dromen, de paar koninkrijken, die ik tussen de wolken gesticht heb, en die er mee zijn weggedreven, draagt hij mij daarom in de wereld het onmogelijke op? Of – en die gedachte stemt me zachter – zou van ieder sterveling zijn taak tussen snor-

rende machineraderen een zinneloze wezen, en gaat het tenslotte alleen maar om het stille, onverhoopte, dat door een meedogende hand, Gods hand, voor je aan den wegrand wordt vergeten, en dat Julius is, de zee en het meisje? Maar wat dan met de broodschaal die gevuld moet worden, en wat met het versleten jurkje, waarin je kinderen niet langer naar school kunnen gestuurd worden, en wat met de huishuur, en de ijskou van een hardvochtigen winter?

Moedeloos slenter ik verder, een verslagen man. Tot ik een hoek ombuig, en aan het eind van een plantsoentje, een toren voor me oprijst, een goud cijferblad onder zijn galmgaten, waar de zonneschijn in weerkaatst wordt. En ik, die den gansen dag lang angstvallig mijn ogen voor den tijd heb gesloten gehouden, ik moet er naar opzien.

'Wat!' roep ik, zo luidkeels, dat een spreeuwenzwerm er klapwiekend van opschrikt. Ik zet het koffertje neer aan mijn voeten, welf een hand tegen de wenkbrauwen, en haal mijn nikkelen horloge uit mijn vestjeszak. Geen twijfel blijft over, de grote wijzer, helder blinkend, staat vijf minuten voor het uur, dat voor mijn terugkeer bepaald is. Ach, en daar heb je den moed, die met zijn vlag begint te wuiven, het vertrouwen, de hoop, en al de blijde metgezellen. In een haastigen greep pak ik mijn tas beet, druk mijn hoed dieper in de ogen, en vang een wedstrijd op leven en dood aan.

Als vroeger, denk ik onder het voortdraven, wanneer ik me verslapen had, en het zaak was, om de schoolpoort voor het luien van de bel te bereiken.

Maar als ik met de geweldige vaart van mijn spichtige benen, in de kern van de binnenstad aan ben gekomen, de statige pleinen doorkruis, en de brede straten opren, die het waard zijn, dat een koning er intocht komt houden, dán ben ik geen kind meer, dan voel ik mij groeien in mijn wil om te winnen, dan rijs ik met schouders omhoog boven het gewoel van de menigte, als Gulliver boven

het volk der Lilliputters. Het is, of ik mij daar zelf naast mijn handkoffertje zie heen ijlen, den vogelenkop vooruitgestoken, schreden makend die een straat overbruggen, de regelen van het verkeer opheffen, en mensengezichten doen uitstaren naar het Homerisch gevecht van een halfgod met seconden.

Wat doet het er dan verder toe, of in de haast mijn hoed afwaait, waarvan een aansuizend tramwiel een stuk uit den rand snijdt, of ik struikel over een bananenschil, neerstort als uit den hemel getuimeld, en me weer opricht, of Julius Lindeman me onder een portiek toewenkt, en ik driftig van neen knik.

Dít enkel heeft betekenis, dat ik de overhand krijg bij mijn worsteling, en mijn hamerend hart het niet opgeeft, dat een klokkenspel begint te spelen, waarvan de tonen me grimmig vertrouwd zijn, dat een muur voor me opdoemt – beton, glas en ijzer, samengevoegd tot een feilloze mathematiek van verhoudingen – dat stalen deuren openzwaaien, en ik bij den eersten klokslag van het uur, die weerklinkt uit den toren, een voet heb gezet over den drempel.

Gemakkelijk vind ik mijn weg langs de gangen en trappen, en als ik, diep ademend, moedig het hoofd hoog, op het bureau van den Werkgever toeloop, dreunt de laatste klokslag van het uur de vensters binnen.

Hij zit daar nog, zoals ik hem straks heb verlaten, verschanst achter zijn stapels registers en staten, en met een lichtschijn om den kalen schedel, als het aureool van een heilige.

Hoe anders sta ík hier, niet meer wiegelend op de magere benen in het midden van de lege, kale zaal, verward geraakt in mijn eigen schaduw. Welbesloten heb ik mijn city-bag neergezet op den rand van den lessenaar, terwijl ik mijn horloge met ketting al voor den dag haal. De Meester van de wereld weert mij ongeduldig af met het gebaar van een geërgerd examinator.

'Antwoord op brief,' bijt hij mij bars toe.

O, maar ik ben niet in een stemming, om mij al bij een eerste schermutseling uit het veld te laten slaan. Ik maak mijn koffertje open, en, god weet waarom, steek ik er een hand in. Ik raak iets koels aan, vochtigs, en tot mijn verwondering is het een ruikertje, dat ik te voorschijn breng. Het speenkruid en de dotters, ze zijn fris gebleven, juist zoals ze aan den slootkant bloeiden van een oud huis aan een lindenlaan, en de roem is er ook bij van een klein weiland, waar een dakvenster op uitziet, kievitsbloemen, zeldzaam, teer en bleek als de schim van een tulp. Behoedzaam schik ik ze in het drinkglas van den Meester.

Hij staart mij aan met de glansloze ogen, en doet een korten, schorren lach horen, dien ik trouwens neem voor wat hij waard is: een vals muntstuk.

'Verder, verder,' roept hij, 'het meest kenmerkende.'

Wat ik nu uit de tas til, zwaarder blijkt het dan een bal te wezen, en, ja, een appel zou het kunnen zijn, als er ooit zó'n schone vrucht aan een tak rood was geworden. Ik leg hem vlak voor hem neer, op zijn vloeiboek. Dadelijk werpt hij hem, en, het komt me voor, niet zonder een huivering van afschuw, in zijn papiermand. Doch de kamer blijft doorstroomd van een ijl geuren naar wilde-rozenbladeren.

'Meegebracht, wie?' vraagt hij vijandig.

Een geur, een glans, een koelte als van een lentemorgen. Zeker ben ik er niet van, of dit met mijn city-bag en het afmartelend gewicht, dat ik er aan mee had te slepen, in verband moet gebracht worden, maar het meisje staat plotseling naast me, zonnig, met haar klokhoed op, en slank van postuur als een jongen. Ze heeft mijn hand gegrepen, haar schouder raakt de mijne aan, en juist zo, kalm en zeker, ziet ze naast me het gevaar in de ogen, als ik eenmaal in mijn dromen gehoopt had, dat ze dit doen zou.

Een vreemde verandering is over den man achter zijn schrijftafel gekomen. Vergeefs tracht hij te spreken, hij

zwaait naar ons met de armen, ik geloof, dat hij naar den belknop zoekt. Daarbij gooit hij zijn telefoontoestel om, dat met een slag op den grond klettert, en zijn papieren dwarrelen weg naar alle kanten.

Dan, o mijn toverhoorn en schatkist van mijn mijmerijen, grauw handkoffertje, zweeft daar langzaam niet een nevel omhoog uit je binnenst, die zich tot een wit wolkje samenpakt, dat door een windzucht in het gelaat gewaaid wordt van den Werkgever? Kan gifgas, in een loopgraaf gedrongen, een vreselijker verwoesting aanrichten? Hij rukt zijn hemdkraag los en snakt naar adem; hij krimpt in elkander, verliest zijn gedaante, verijlt, verdwijnt. Maar zijn gezicht is het, dat al mijn aandacht houdt gespannen; van purperrood begint het tot een lichtgoud te verbleken, de grijns van de stuiptrekking beeft heen in een glimlach, en gaat als een zon schijnen. Een zon, die oprijst boven het landschap, zichtbaar nu de achterwand van de kamer uiteen is geschoven, en waar over alle akkers de oogst rijp is, mannen hun zeis slaan, vrouwen garven binden langs de helling van heuvels.

'Een wonder,' mompel ik, 'maar dan is deze lange dag van beproeving mijn leven geweest, en ben ik overgegaan naar een andere wereld.'

Wat waar zou kunnen wezen, als niet een zijmuur van de kantoorzaal zich staande had gehouden, en schimmen met een schaduw konden zijn gezegend. Ja, want mijn schaduw zie ik strak en duidelijk tegen een wit vlak afgetekend, mijn gehavende strohoed is er in Mambrino's helm op herschapen, het geel koperen scheerbekken, mijn beenderige schouders zijn er op bedekt met een gedeukt harnas, en wat aan mijn zij hangt, zou een zwaard kunnen wezen.

Door een open venster roept het toeten van een autohoren. En alles welt me weer in de borst op over drie hongerige gezichten, die zich tegen een glasruit gedrukt hebben.

'Kom,' fluistert het meisje, me wijzend op een weg door het koren.

Maar, behalve dat ik de rusting draag van mijn voorvader, wordt er ook iets van de dwaasheid van zijn warm, fier hart in me wakker. Ik buig het hoofd in gedachte, en druk de hand, die in de mijne ligt. Dan keer ik mij af van het stralende land en het meisje. Ik treed op de deur toe. Het is, of je het rinkelen van sporen hoort aan mijn voeten, en terwijl ik een gebaar maak, als kuste ik het gevest van een degen, zucht ik: In godsnaam.

MINIATUREN

Frederik De Fluiter

In mijn jeugd althans was fluiten het privilegie van uitsluitend ons, schooljongens.

Wat een genot om, met de handen in de zakken rondslenterende, het hoofd achterover en de lippen gespitst, je fanfares de lucht in te slingeren! Gymnasiasten gingen er zich zelden aan te buiten, en alleen bij vergissing, wanneer ze bijvoorbeeld een onverwachten vacantiedag hadden gekregen, of den vorigen avond naar een bal geweest waren. Bij studenten mocht het in geen geval voorkomen, en wanneer je eenmaal in den snit van dokter, dominee of kapitein door de stad paradeerde, was het jezelf in stukken scheuren en den honden voorwerpen, om dan nog te fluiten. En toch hadden we F. N., professor aan de Polytechnische School notabene, binnen onze wallen, die het tot een dagelijkse gewoonte gemaakt had, om, zo maar op den openbaren weg, zich aan bedoelde solo's te bezondigen.

Wat ten gevolge had, dat hem de bijnaam van Frederik de Fluiter op den rug werd geladen.

Het verhaal ging, dat hij op een goeden keer door een vriend over zijn hebbelijkheid uitgevraagd was. Verwonderd had hij opgekeken, nagedacht, en toen gesproken: 'Ik geloof, dat ik het dan doe, als ik iets plezierigs op straat zie.'

Natuurlijk had die vriend zijn mond niet kunnen houden, en zo was die verbazingwekkende uitleg overal ruchtbaar geworden, tot zelfs op de schoolbanken. Wat meebracht, dat wij, steekneuzen, het fijne van de zaak moesten te weten zien te komen. Op straat? Iets pleizierigs?

Dat zou onderzocht worden, deugdelijk!

'Daar gaat-ie,' fluisterden we met ons tweeën op een mooien lentemorgen. Vlak voor ons uit koerste F. N. langs de gracht-huizen. Eenzaamheid en diepe stilte; enkel een meisje tripte nuffig nader, een spichtig ding op lange, magere spillebenen, en met een bespottelijke vlecht over een schouder. Neen, nergens iets anders, en toch moesten we eensklaps ademloos toeluisteren; we staken elk een vinger in de hoogte, daar hàd je het, en geen sterveling die er verder in het zicht was, dan dat nest met haar muziekportefeuille. Op straat? En waar dan dat pleizierige? Het geestdriftige gefluit verloor zich in de verte, want we waren stil blijven staan, om gevels, vensters en keldergaten aan een nauwkeuriger onderzoek te onderwerpen. Tevergeefs echter.

De tweede maal, dat we hem op het spoor kwamen, was weer op een gracht, weer op een morgen; een marktdag, te vroeg voor vertier nog. Alleen een bloemenschuit voer door het water, met aan het roer den dikken schipper, dien we het nooit laten konden, om op een bombardement van paardevijgen te tracteren. En het speet ons, dat we op het ogenblik niets werpbaars bij de hand vonden. Trouwens, geen tijd ook... Frederik zaten we op de hielen. Hij drentelde daar langzaam voort, in gedachten verloren. Meteen zagen we hem rondspeuren, alsof iemand hem geroepen had, rechts naar de huizen, boven zijn hoofd naar de kruinen der linden, en links naar het water, en... tju, tju, kiewiet, daar begon hij, als moest de hele wereld erbij aan den dans gezet worden.

Maar wáárom, vroegen wij ons af, verbijsterd.

En dan kreeg je dien warmen dag in Augustus, waarop ik en een makker uit knikkeren gegaan waren. Met de schop van mijn vijf vingers had ik een putje uitgegraven, alleen er trilde zulk een hitte van den grond op, dat het zweet ons in de ogen gutste, en alle schoten mislukten. Boos, heet, en achteloos met de petten in de

vuisten, marcheerden we huiswaarts, en wie anders wandelde ons in het midden van de zonnigste straat van de stad tegemoet dan Frederik de Fluiter? Zoals hij dat gewoon was, liep hij, verdiept in een of ander vraagstuk, wat gebogen, de wenkbrauwen gefronst en den mond stijf gesloten. Eerst één pas van ons af, lichtte hij het hoofd op, tuurde mij strak aan, en tegelijkertijd, als kruit, waar een vonk in gegooid wordt, ontplofte er een triomfantelijke mars aan zijn lippen.

'Onzin!' gromden wij.

Toch kon ik het, zodra ik thuis was, niet nalaten, om me nieuwsgierig voor een spiegel te posteren. Ik voelde diepe schaamte. Vuurrood zag ik er uit, mijn haar in de war, en klaarblijkelijk had ik met de hand van mijn graafarbeid over mijn gezicht heen gestreken, want er tekende zich een brede streep zwart over mijn neus en een wang af.

'Is Frederik de Fluiter gèk?' vroeg ik 's middags aan tafel.

'Allesbehalve gek,' lachte vader.

En hij bléef ons een raadsel.

De Stammoeder

Het licht wordt aangeknipt, en op het witte tafellaken fonkelt het etensgerei als de hemellichamen van een sterrenstelsel. Vooreerst, vlak bij je handen, de borden, glad, koel, helder, de vlugge, ranke schotels met hun bruin- en gouden vleesstillevens, de schalen, tempeltjes kon je ze noemen, en til je hun dak op, dan wordt je door den warmen nevel van een zoeten wierook overwasemd. Waarbij je nog de gul gebruikte soepterrine hebt vergeten, en de vruchtenbak, gloeiend en geurig. Alles vrijgevig den honger aangeboden.

Hulpvaardigheid, denk je – terwijl je het vlees snijdt, nadat je de aardappelen voorzichtig naast de groente uit hebt geteld – die te weinig gewaardeerd wordt. Wie

voelt er iets voor het leven, den stamboom en afkomst der porseleinen familie? Van je medebroeders weet je veel, al te veel zelfs, en je mag langs den weg, dien ze aflegden, hun spoor volgen, tot waar Eva in den paradijstuin zondigde. Maar de oermoeder, van dít hier, dat blinkende vaatwerk, wie kent ze? Wie, ja, en met de sauskom in de hand en een in de lucht zwevenden juslepel in de andere, zit je plotseling naar een wonderbaar visioen te staren.

Winter, een vlammende houtstapel tussen tenten van gelapte rendierhuid. Naast het vuur hurkt een vrouw neer, in een berenvel gehuld, vuil, harig; en heur gezicht, vol schrammen en vorstbuilen, heeft evenmin veel vriendelijks. Ze arbeidt. Eerst, uit dunne wilgetwijgen, heeft ze een soort van wijdmazig manden geraamte gevlochten, daar kneedt ze dan behoedzaam een mantel van klei om. Nu ja, iets draagbaars moet dat worden, waarin je hoogstens wat hyenatanden, vuursteensplinters en dergelijke snuisterijen kunt opbergen. Maar pas op voor een droppeltje regen, of al is het de staart slechts van een hagelbui. Bij de minste nattigheid brokkelt en woelt al dat fraais uit elkander.

'Te d...!' een praehistorische vloek dit. 'Daar gaat me die kleine rakker er vandoor met je beste stopnaald van visgraat.'

'Hier, halt, bengel!'

Bij het opspringen rolt het maaksel van haar schoot af en natuurlijk midden in de vlammen. Verloren... en zuchtend strijkt ze een maanhaar uit de tranende ogen.

De volgende morgen wordt er op een speerworp afstand een nieuw vuur aangelegd, en de vrouw zamelt houtskool van het oude, uitgedoofde. Op iets hards stoten haar vingers. De pot, wàt? Zonder breuk of barst, en als van steen geworden! Verbijsterd tilt ze hem hoog in het zonlicht. Alleen de twijgen zijn verbrand en hebben een netwerk van figuren erop achtergelaten. Roepend ijlt ze naar de stamgenoten.

'Kijk, mannen, een wonder!'

Maar, helaas, er huist een spotvogel onder de broederen. Die grist haar het vat af, en vult het met water. Het tart hem, droog, vast, en geen sprake ervan, dat de buik uitzakt. Dit wekt zijn toorn op, en daar zet hij het, zo maar op zijn achterste, midden in een hoop gloeiende sintels. Het water gaat dampen, gaat zingen; in een kring gezeten, kijken allen zwijgend toe, en de aartsvader, die juist een tand op een rauw brok wolvenvlees stuk heeft gebeten, werpt dat brok in het stomende borrelen. Waarom weet hij zelf niet – stil afwachten – en dan snuiven wijd opengespalkte neusgaten een nooit nog genoten geur op. Ze laten het vuur uitgaan van pure verwondering. En daar heb je dat ding weer, even gaaf en ongedeerd gebleven; en de wolvenbout die er zo zacht als beverspek in is geworden. Ze heffen de armen op, aanbiddend: De heilige vetpot, de oermoeder van alle toekomstige tafelserviezen. Ze blijkt vruchtbaar, en haar kindskinderen zijn de amphoren, de drinkschalen, en dan volgt het majolica-baksel, en het vaatwerk van Faënza, van Delft, van Sèvres en Saksen. Ja, bijna danst dit allemaal de wereld binnen, met guirlandes van bloemen behangen, of aangevoerd door een fluitspelenden herder. Totdat het eindelijk tot dit is gekomen, die borden, die kommen, die schotels, sierloos, simpel nu weer, op de stammoeder lijkend.

De koopman met de blauwe fez

Waarmee ik wil waarschuwen tegen die Oosterse kooplui, Perzen, die met tapijten aan je deur komen leuren. Meestal hebben ze een rode fez op, maar dien ik bedoel, draagt een blauwe.

Ik heb hier een vriend en zijn vrouw wonen. Hoogst achtenswaardige, degelijke en bezadigde mensen; schatrijk en kinderloos; volstrekt nog niet oud, maar de eerste jeugd gepasseerd toch.

Op een goeden morgen vinden ze dien Pers in hun hall staan. Na een paar eerbiedige salaams spreidt hij zijn kleed over den vloer uit. Een pronkstuk; smeulend in gesmoorde tinten: bronsgroen, wijnrood, en tussen ranken van twijgen en van bloemenslingers: diermotieven. Hij vraagt er een fabelachtigen prijs voor.

'Ben je dwaas, kerel!'

'Een bidkleed, twee duizend jaar oud.'

Plechtig, langzaam, laat hij er zich op neer, de benen kruisende, en dan nodigt hij mevrouw uit, naast hem plaats te nemen. De hemel mag weten waaròm, maar ze dòet het; zit dus, echter – op den grond niet – op het zadel van een sneeuwwitten telganger. Afgedwaald van den jachtstoet, is ze, tussen bronsgroen en wijnrood, den weg bijster geworden. Ze ziet een ruiter naderen, een prins blijkbaar, bejuweeld en betulband, de rechterhand aan zijn goudleren teugel, en in de linker een valk, met een kap op. Hij groet haar.

'Wil mij de eer aandoen mijn gast te wezen, daar vlak bij wacht mijn paleis u.'

Een ontvangst als in een sprookje. Muziek 's avonds.

'Ja, maar mijn man thuis...'

Wat niet wegneemt, dat haar, voor er een jaar om is, een dochter wordt geboren, en even lang daarna een zoon weer. Twaalf kinderen achtereenvolgens. Zo leeft ze voorspoedig, gelukkig. En eindelijk sterft ze van heimwee en onrust, omdat de raad der vizieren, waaraan haar minnaar moest deelnemen, één uur langer dan de afspraak luidde, geduurd heeft. Met alle twaalf kinderen achter de baar aan wordt ze begraven.

'Nu?' vraagt de Pers, terwijl hij haar helpt bij het oprijzen. Geen woord kan ze uitbrengen.

De beurt aan meneer nu. Hij ook gehoorzaamt, laat zich zuchtend zakken, vouwt de korte benen moeielijk samen, en probeert in evenwicht te blijven, neen, op een kleed niet, op het knobbelige van een kameelrug. Hem volgt een onafzienbare karavaan, balen en kisten tussen

harige bulten gestapeld. Door wildrijke dreven... Voor zijn koopwaar zal hij in de naastbijzijnde stad het tienvoud kunnen krijgen van wat ze hem twee weken geleden gekost heeft. Nieuwen voorraad slaat hij voor dat geld in, dien hij in het Bagdad van zijn inwoning voor twintigmaal den prijs hoopt kwijt te raken. Hij rekent. De schepen van de woestijn schommelen traag en onverstoorbaar verder, totdat plotseling, terzij achter struiken, een schril fluitsignaal opgilt. Van rovers. Wapengekletter – de aanval – het gevolg neergesabeld. Hèm schenken ze het leven. Ze boeien hem, om hem in het eerste dorp, waar ze halt houden, als slaaf te verkopen. Aan een doodarmen broodbakker, die geen paard kan bekostigen. Hij moet voortaan in den molen lopen; en rest er een vuiltje in het meel, of een korrel, die niet helemaal fijn is gemalen, dan krijgt hij de, sinds Duizend en één Nacht, overbekende dracht stokslagen. Zo leeft hij, tot zijn baard wit is geworden. En hij sterft, omdat de bastonnade-uitdeler zich bij het tellen vergist heeft, en hem op één stokslag meer onthaald heeft, dan het oorspronkelijke bevel inhield. Hij wordt begraven.

'Nu?' vraagt de Pers, terwijl hij hem helpt bij het oprijzen. Ook hij kan geen woord uitbrengen.

En de koopman eist het dubbele van het bedrag, dat hij eerst noemde.

'Toe, zóu je niet man?' fluistert mevrouw haastig.

'Voort!' schreeuwt mijn vriend, vuurrood. En wanneer de tapijthandelaar op hetzelfde ogenblik niet, als in den grond verzonken, weg geweest was en volmaakt verdwenen, zou hij op een onzachte manier uit dat huis zijn vertrokken.

Allebei hebben ze aan mij hun avontuur verteld, alleen niet aan elkander. Over haar is een onrust gekomen; 's avonds moet ze sindsdien uit naar allerlei vermakelijkheden, en van iedereen wil ze nieuws over een Pers, met een blauwe fez op, weten. Mijn vriend heeft zich geabonneerd op nog veel meer couranten, en van vroeg

tot laat zit hij daar, met een donker en bezorgd gezicht, de crisisberichten in te ontcijferen.

Wanneer er dus een koopman met een karpet onder zijn arm bij je aanbelt...

Het geld en de appel

Op den schoorsteenmantel ligt de appel, en daarnaast het kleingeld, dat me van den gulden, dien ik er voor betaald heb, terug is gegeven. De appel is een kostbare, zeldzame, edel gevormd, goudgeel en met een blos overtogen. Zó geurt hij, dat ik aan den wilden rozenstruik van mijn duinwandeling word herinnerd. Ik beklim weer een bloeiende helling, en ik sta op den top van een blinkerd met de hand voor de ogen te turen, of ik de zilveren streep van de zee kan ontdekken. Midden in den winter wordt de zomer bij mij binnengetoverd.

Het kleingeld bepaalt zich tot een paar vaalgrijze kwartjes, waarvan de beeldenaar door het gebruik af is gesleten, en een rij centen, vettig en vol schimmelachtige vlekken. Ik strek de hand uit en grijp niet het eerst naar den appel, maar naar het geld om het bij mij te steken. Echter vóór ik het aangeraakt heb, trek ik den arm terug met een schrik, alsof ik door een insect word gebeten, en tegelijk komt me dit in de gedachte, dat die schepen uit Franeker, van vier eeuwen her, mij zonder pardon naar de galg zou hebben gestuurd.

'Maar ik ben ook geen kind', roep ik driftig. En dat gaat alles door mij heen, omdat me een voor jaren gelezen verhaal is te binnen gevallen.

Jorg Wikram, stadsschrijver van Barghem, heeft het anno 1555 met nog een honderdtal andere doen drukken in zijn Bolderwagenboekje, 'een nieuw en nooit nog van gehoord boekje, waarin veel kostelijke boerten en historiën vervat zijn, goed om in trekschuiten en op bolderwagens en insgelijks in barbierswinkels en badhuizen, als de verveling gaat plagen, ten beste te geven.' Waarbij

dan in acht is te nemen dat zo'n bolderwagen een plompe kar was zonder veren, die je met je medereizigers, door vier magere kleppers getrokken, over kuilen en greppels van de ene stad naar de andere moest voeren. Natuurlijk dat er onder die verzamelde geschiedenissen ook een stuk of wat salomonse zijn te vinden. Want in alle landen en alle tijden hebben vroede mannen zich beijverd om bewonderenswaardige vonnissen te vellen, sinds Israëls Koning gezegd heeft: 'Haelt mij een sweert: ende sij brachten een sweert voor het aangesicht des Koninghs, ende de Koningh seide: 'Doorsnijt dat levende kind in tweeën, ende geeft de eene een helft, ende de andere een helft.'

En dit bericht Wikram:

'In een stad, Franeker genaamd, gebeurde het, dat kinderen, vijf- en zesjarige meisjes en jongens, met elkander gespeeld hebben en een ventje uitgekozen hebben, dat de slager zou wezen en een ander kereltje, dat de kok zou zijn en nog een ander zou het varken wezen. Een meisje hebben ze tot kokkin aangesteld en tot onderkokkin een tweede, en dat moest in een bakje het bloed van het varken opvangen. Nu, de slager heeft het jongetje, dat het varken moest wezen, beetgepakt, en het met een mesje de keel afgesneden; de anderen allemaal hielden het varken vast, en de onderkokkin ving het bloed in den bak op. Juist is er toen een raadsheer langs gekomen, en die neemt dadelijk den slager met zich mee, en brengt hem naar het gerechtshuis, waar hij den raad bij elkaar roept. Ze zaten daar allen met het geval en wisten niet, wat ze er mee aan moesten vangen. Ze zagen wel, dat het op kinderwijze geschied was. Eén van hen, een oud, wijs man, raadde aan, dat de opperrechter een schonen, roden appel in de ene hand zou nemen en in de andere een Rijnsen gulden, en dan moest het kind worden geroepen en het beide handen worden voorgehouden. Nam het den appel, dan zou het vrij gesproken zijn; nam het den gulden, dan zou men het doden. Zo werd

besloten en het kind grijpt lachend naar den appel en mag gaan.'

'Juist,' zucht ik, en verbeter mijn gebaar van daar even.

Eerst dus den appel, en ik knip mijn zakmes open, breng een prachtige schil in de wereld, deel de vrucht in vieren, snijd het klokhuis uit de sneeuwig-witte stukken en eet met de ogen gesloten. Wat toch niet wegneemt, weet ik, dat ik door de vroedschap van Franeker aan den beul zou zijn overgeleverd, en dat nog terècht ook.

De kachel

Najaarsstormen, dans van dorre bladeren, en de regen die je ruiten pointilleert... Tijd werd het, denk je, en je vergeeft je de boodschap, die je gestuurd hebt.

'Binnen!'

Twee roetzwarte smidsjongens, die hem binnendragen, en hem neerplanten op een plaat van je vloerkleed. 'Je brûle tout l'hiver sans m'éteindre'; een Godin-salamander, plomp, manshoog.

'Juist, dank je.'

Zonder een ritme is het niet mogelijk te leven, een maat bij je opstaan, je maaltijden en je naar bed gaan; je gedachten strompelen, als ze niet op versvoeten lopen, en vooral in je omgeving moet een soort melodie zitten. Die tafel, neen, verzetten mag je haar niet, die kast neemt een onwrikbare plaats in, en dat de hand verdorre, die dat schilderij verhangt; je schoorsteen verder – mantel, spiegel, vazen – moet een poëem zijn. En nu dringt zich hier dat gietijzeren monster in, als een dier op vier poten, en opent den bek van den draak uit een kindervertelsel.

'Ja, dadelijk maar aan laten leggen,' mopper je bedenkelijk, en staart angstig naar het glimmend potloodzwart. En natuurlijk dat je twee dagen lang stank houdt. Je trekt je terug in een hoek van je kamer, hoest, snuffelt

en knoeit in je schrijfwerk, en onderwijl, genoegelijk, knort, ronkt en ratelt je kwelgeest, zendt zijn walmen uit, en groet je in het voorbijgaan spottend met den glimlach van een neervallende vonk achter het mica. Daarmee begint het en dadelijk dáárop volgt het verraad van de kat Theodorus. Dag in dag uit heeft hij gezellig op den stoel naast je lessenaar gelegen, in elkander gerold slapend, of wakker, rechtop, fier het witte borstschild naar voren gestoken, en je monsterend met een sfinxblik van geelgroene ogen. Zijn kalmte gaf rust aan je arbeid, en zijn statigheid zwier aan je volzinnen. Maar nu, geruchtloos glijdt hij van zijn kussen af, sluipt in de richting van je Godin weg, beruikt plaat, pook en kolenbussen, en kiest een plaats uit vlak voor de metalen voeten van zijn nieuwen meester.

'Dorus!' roep je streng; maar hij keert je den kant van zijn staart toe. Verloochend, afgevallen. 'Desertie,' mompel je, doch in werkelijkheid blijkt hij eerder een middelaar tussen jou en je vijand te worden.

De wind is gedraaid, en het turen door je tuinraam wordt je belet door een flora van ijsbloemen. Je schuift wat nader naar waar het warm is; eerst heb je in stede van anthraciet, cokes door den drakenmuil neer laten daveren, omdat dit een prikkelender gloed geeft, mousserend; en dan springt Dorus op je schoot.

'Ja, best, wij drieën.'

Je zwaard gaf je over, en nu volgt nog je schepter. Onttroond ben je; en wie de wetten uitdeelt is voortaan de indringer. Hij wijst je je stoel aan: niet dezen, den makkelijkeren; uitstekend... wat dichter, het schroeit niet... en dan stuurt hij je werk in het honderd, omspint je met dromen, en mengt er, te duivel, zelfs slaap onder. Hij kiest je lectuur uit. Treasure Island, Great Expectations, The Moonstone, Avonturen, in het Engels natuurlijk, taal van haardvuur, winterfrisheid. Over de zee lees je, complotten, hongersnood, stormwind en gestolen juwelen; terwijl jóuw vakerig hoofd hier be-

haaglijk op pluche ligt, en je de benen laat roosteren.

Tot zulk een ontaarding daal je langzaam af. Theodorus snort. Zonder wroeging hoor je de hangklok tikken, en als je oprijst, is het enkel om den roswordenden molochbuik met een vers offer te vullen. De maanden verstrijken, en dat beroemde ritme, waar je prat op ging, ben je volkomen vergeten. 'Je brûle tout l'hiver' werd de kern van je kamer.

Totdat het ijs begint te smelten, en de bries uit het Zuiden een geur krijgt. Buiten hoor je plotseling een lijster kwinkeleren, uit een vaas op je schoorsteen bengelen een paar sneeuwklokjes, en voor je venster bloeit de crocus.

Ja, eigenlijk... doch de kachel gromt, rochelt, en spotlacht met vallende vonken. Je veegt je vochtig voorhoofd af en moet de ramen openzetten. En toch, niet voordat een midzomerse zon in het blauw brandt, waag je het, om een beslissing te nemen.

'Ja, binnen!'

Theodorus, in doodsschrik, is onder de rustbank gekropen.

'Voorzichtig!' en de twee roetzwarte smidsjongens zeulen je makker, – gast, gastheer – de gang in, aan elken kant één, als schilddragers.

'Tot aanstonds,' zucht je, jammerlijk alleen gelaten, knoopt je jas dicht en schuift je stoel weer voor je lessenaar.

De twee zwanen

Ze leefden in den vijver van een oud, vervallen buiten. De eigenaar er van, die een zonderling was, noemde ze Marceline en Vondel. Marceline, ter gedachtenis aan Madame Desbordes-Valmore, omdat die dichteres het hartstochtelijkst over bedrogen liefde gesnikt had, het innigst had gebeden, en omdat zij het geweest was, die, toen ze haar dochtertje Ondine onder de oksels uit

bed tilde, daar het begin van ontbottende vleugels gevoeld had. Zèlf had hij een vrouw, die hem zeer dierbaar was, verloren.

Wat den anderen naam betreft, daar is, dunkt me, commentaar bij overbodig.

Rijk was de eigenaar niet van dat landgoed: hij bezat geen auto, geen telefoon en geen radio; hij had alleen een zoon, een kleinen jongen. Daarom kwam hij dikwijls naar de zwanen kijken, 's zomers, 's middags, wanneer Vondel, met de witte veren opgezet, zich door een bries langs het water drijven liet, als een legendarische bark, en Marceline, dobberend aan den oever, in het gouden net van zon en schaduw verstrikt lag. Ook wel 's avonds bij maanlicht, om ze druipende van lillend zilverschuim te zien oprijzen en klapwieken.

Natuurlijk, 'vieux jeu' dit, maar voor een éénzelvig dromer, die van een verdriet probeerde te genezen, niet zonder bekoring.

Jonge Richard voederde ze vroeg in den morgen. Het spijt me, maar ik kan het niet vermijden, om te zeggen, dat hij het haar in lange, bruine krullen droeg, en er zich een kraag van kant over zijn groen fluwelen buisje plooide, dat hij bleek was, kort en goed, en, nu ja, op een prins leek. Hij riep de zwanen bij de namen, waarvan hij de betekenis nog niet begrijpen kon. Ze naderden vertrouwelijk. Vondel legde den kop in zijn handen, en Marceline, terwijl de kleine meester nederhurkte, haar hals op zijn knieën.

Iedere lente, een maand lang, droeg Richard zijn ambt van opperbrooduitdeler aan zijn vader over. Want dan zetelde Marceline, tussen bladeren en takken van een eiland midden in den vijver, op haar vijf of zes eiers, terwijl Vondel, alle pluimen bol, als een vertoornde Turk op de wacht stond. Nooit lang bleven de jongen in het oord van hun geboorte wonen.

Zodra ze hun grauw pak hadden verloren, en begonnen te schitteren in het warme najaarslicht, verhieven

ze zich op hun machtige pennen, en verdwenen achter het beukenbos. Je hoorde dan in de nabuurschap geweerschoten knallen, en of er ergens anders ooit een nieuwe kolonie gesticht werd, is een vraag, waarop niemand een antwoord kan geven.

Het kind werd ziek, en stierf. Zijn zonderlinge vader reisde weg, en omdat hij bovendien nog geldelijke verliezen had geleden, wilde hij het buiten verkopen. Er kwam geen enkel bod op; immers het sloot bij geen verkeersweg aan, en weliswaar naderde de stad aan den Westelijken einder dagelijks langzaam, voet voor voet, een paar meter, maar ze lag nog te ver af.

Het lege huis werd allengs tot een bouwval, en de tuin verwilderde. Vondel en Marceline leerden wat eenzaamheid was. Een enkele maal bracht hun een meisje, dat door de dorpelingen voor idioot werd gehouden, de resten van haar boterham en verder moesten zij hun kost uit de modder van den vijver bijeenzoeken. Statig zwommen ze met trotse nekken door het stille, bruine water, nog schoner misschien nu hen niemand bespiedde.

Toen kwam er een winter, dat Marceline zich niet uit het ijs van een vriesnacht kon losrukken en zij haar zwanezang moest zingen.

Vondel leeft nog, vervult nog het gebied van sluimerend loof, en peinzende weerspiegeling met het grootse droomvisioen van zijn aanwezigheid, en hij schijnt de bijna honderd jaren van zijn roemruchtigen naamgenoot met een lustrum of wat te willen overtreffen.

In den omtrek loopt het sprookje, dat hij een oplossing zou afwachten, één van die beide: òf dat de stad het landgoed zou bereiken, de bezitting zou worden verkaveld, een wegennet aangelegd, en de grond afgegraven, waarbij hij dan den dood moest vinden, en zijn dons moest verkocht worden, òf dat de stad zelf, door een natuurramp – ook kon het zijn door het geweld van de wapenen – zou worden vernietigd, waarna de grenzen

van den tuin zouden uitgelegd worden, en het koninkrijk van den zwaan voor eeuwig zou worden gevestigd.

De linde

Voor mijn huis staat een oude lindeboom.

Geen sterveling, of hij voelt voor een linde. Om zijn mildheid, kalmte, waardigheid; en omdat hij zo practisch is, zou je erbij kunnen voegen. Nauwelijks begint er een beetje najaarsguurheid in den Noordenwind te zitten, of hij laat meteen de gouden munten van zijn blaren aan de voeten vallen, terwijl zijn medegewortelden, in het vaalgroen of bronsbruin van een gehavenden mantel, bijna een maand langer aan de buien van het onvermijdelijke weerstand trachten te bieden. En als het eenmaal zover is, dat het winter is geworden, onthoudt hij zich berustend van de tragische takgebaren van de wanhopige eiken en wilgen. Och, naakt, ja; maar hij bewijst het, dat je op deze manier zelfs beminnelijk en tevreden onder de jagende wolken kunt wachten. Op de lente natuurlijk. Juist, en geen talmen; doet de merelman voor zijn eerste paar tonen den rosgelen bek open, dan opent hij meteen zijn dikgezwollen knoppen, en steekt de vlag van jong groen uit. En ook weer, als een wijs beschikker, houdt hij hoogtij, in den tijd, dat de zon op zijn hoogst is.

Goed, maar nu mijn linde. Slank als een toren, en ietwat scheef gegroeid, moet je hem aan den kant van een sloot zoeken met een leeftijd van eeuwen, en, wat oude gebruiken aangaat, vol vasthoudendheid. Bijvoorbeeld, op de warmste dagen verzamelt hij, tegen het donker, al mijn buren onder zijn gebladerte. Voor mijn ogen raam kan ik ze zelf slechts onduidelijk onderscheiden: maar ik hoor wel de stemmen, die van de mannen, de diepe, sonore, die van de meisjes, de heldere en die van de kinderen, de jubelende. Er is weinig verkeer langs den weg daar. Een enkele maal slechts haalt het zoek-

licht van een voorbij suizende auto het gezelschap schimmig en bleek uit den nacht op, dan zwijgt het gepraat even, totdat één van ze, en meestal de jongste, weer moed voor een woord vindt, en dadelijk het koor invalt. Dus dit bleef gehandhaafd, wat niet wegneemt, dat hij een van zijn doorluchtigste prerogatieven heeft op moeten geven, namelijk dat er alleen maar onder zijn schaduw mag gekust en gedanst worden. Precies als in de middeleeuwen wordt iederen mooien avond alles voor de feestelijkheid in gereedheid gebracht. Het lover, dat ritselt, maneschijn tussen takken, en de alleenspraak van een nachtegaal; echter, wat opkijkt of stilhoudt, géén minnaars. Voorbij dat, evenals trouwens die huiveringwekkende, magische macht van den boom op simpele gemoederen. Ach zeker, bijgeloof en praatjes van de baker, waarnaar alleen kinderen met de grote, blauwe ogen wijd open, luisteren zullen. Tenminste... En ik moet bekennen, dat ik, wanneer het middernacht slaat, en ik dan juist in de buurt moet passeren, in een wijden boog om den stam ga, en dat ik het, in den bloeitijd, maar beter vind, als de wind geen ál te zoeten geur door mijn raam waait. Want op dit gebied betekent overdaad een dode. Best, dwaasheid, doch ik denk aan dien zomer van nu zestien jaar geleden.

Nooit nog had mijn linde zo gebloesemd, zo gegonsd van de bijen, en zo'n bedwelmenden reuk opgezonden. Dikwijls, midden in mijn slaap, moest ik opstaan uit een benauwende nachtmerrie, om het venster te sluiten. Op een morgen, en ik herinner me, dat het eind Juli was, 1914, had de onrust me in de vroegte het bed uitgedreven. Tussen vijf en zes uur stond ik buiten, niemand, en zo windstil, dat het vlammetje, waarmee ik mijn sigaret aan had gestoken, onbewegelijk door bleef branden. Zwaar hing de geur neer. Toen plotseling, uit de kroon van bladeren boven me, leek het me toe, of het licht en zacht begon te regenen. Maar, neen, het was geen regen, het waren al de bloemen, millioenen schenen het, en

millioenen. Ze daalden draaiend neer op de bladvleugeltjes zwevend, zoals dat veel later met de zaden had moeten gebeuren en ze vormden als een dik tapijt voor mijn voeten. Toen stak de wind op, en dreef het allemaal de sloot over, achter de struiken van aangrenzende tuinen. Eerst heb ik gedacht, dat de boom ziek was, maar hij bleef fris, en fleurig in blad staan; toen meende ik, dat ik te haastig uit de dekens was gekomen, en vergeten had uit mijn droom wakker te worden. Maar daarna, wat later...

Ja, en ik weet niet. Er schuilt meer in het hart van een linde, dan een bijl bloot maakt.

Broeder Juniperus en het varken

Broeder Juniperus is de kinderlijk-simpele, warmhartige volgeling en vriend van Franciscus, van wien de poverello roemt: 'Gave God, dat ik een heel bos van zulke jeneverstruiken rijk was.' En toch, in dit geval vind ik...

Laat ik er mee beginnen te verklaren, dat ik absoluut niet den afkeer van de wereld tegen het zwijn deel. Nu ja, ik moet toegeven, dat het lang voor onze genesis door een of anderen god uit den voortijd, bijvoorbeeld Saturnus, blijkt geschapen. Maar dat verhoogt slechts zijn eigenaardige bekoorlijkheid en doet het des te inniger verwant zijn aan de vier elementen.

Bestaat er één schepsel ter wereld, dat zo door de zon wordt bemind en haar wederkerig zo liefheeft? Zie maar op een warmen zomermiddag, hoe het licht met zijn goud haar stoeit. Dan verder de aarde, waarvan je hem den schatgraver kunt noemen. Zijn snuit is de vernuftigste schop, die ooit uit werd gevonden, en elke omspitting brengt onveranderlijk een kostbaarheid boven. En als het zich zuchtende neervlijt aan den boezem van het grondsop van de poldersloot, vormt zich daar dan niet dadelijk een doorluchtige twee-eenheid van zware, slaperige verzadigdheid en koesterende modder?

Echter eerst tot den hoogsten staat klimt het op als moeder van ruim een dozijn jongen. Langzaam komt ze naar je toe gewaggeld, moeilijk torsende haar dubbele rij borsten 'voor elk bigje de eigen kruik' en wanneer ze zich langzaam op een zij heeft laten zakken en ze alle twaalf aan de slemppartij gaan beginnen, dan lijkt het je of je vol verbazing bij een bron staat zonder bodem. En vergeet niet het kroost zelf, dat den driehoekigen kop naar je optilt nieuwsgierig en je monstert met listige kraalogen. Waarachtig, en hun staart begint al naar de krul te zwemen, die zo neuswijs en tegelijk filosofisch een vraagteken achter het raadsel van hun leven zet. Zo knorren en scharrelen ze rond om de kotten; maar soms ook zie je ze aandraven van heel uit de verte het veld over, buitelend als een rozerode golf met de rotsklomp van de zeug, die er vervaarlijk achteraan wentelt. Tegelijk schijnt de zon, of varen wolken aan den hemel en de weelderige familie geeft een vreugd en een fleur aan het landschap.

Maar nu het verhaal zelf. Een van de broeders, plotseling is hij ziek geworden, en natuurlijk dat Juniperus, de milde, hem verpleegt. Of hij niet eens wat hartigs zou willen gebruiken?

'Ja, graag een varkenspoot,' antwoordt de monnik, blijkbaar nog lang niet aan zijn stervensuur toe. En Juniperus grijpt ijlings een broodmes en snelt naar de kudde van een zwijnenhoeder, die dicht in de buurt woont. En daar snijdt hij een van de weidende varkens een poot af. Een heel oproer, dat uitbreekt: de eigenaar, die woedend komt aanrennen; Juniperus, die verwonderd is – als toch een mens vraagt, een zieke – en Franciscus die er in der haast bij wordt geroepen.

En nu zou iedereen het toch zeker verwacht hebben, dat zeker de zachtmoedige, die voor de vogels gepreekt heeft, een wolf heeft bekeerd en aan Antonius van Padua leerde, hoe hij tegen de vissen moest praten, toch enige woorden van deernis voor den jammerlijk ver-

minkten dubbelteen zou over gehad hebben. Neen, maar geen enkel. Over eigendomsrechten en mensenliefde, en over niets anders handelt het verhaal, en waar je aan het einde het slachtoffer terloops nog vermeld vindt, is het alleen daarvoor, om er kennis van te geven, hoe het ten slotte tot de tevredenheid van gans de gemeente, helemaal opgegeten wordt.

'Wat toch een kleine vlek is op het blanke wezen van den bewonderenswaardigste aller stervelingen, die ooit onder de zon heeft gewandeld,' mompel ik, terwijl ik op een pad door de weiden naar een tiental van mijn borstelige vrienden staar.

'Hij heeft je vergeten. En daarom o dieren,' ga ik luider voort, plechtig mijn hoed in de hand nemend, 'zal ik hier je toespreken, zal ik hier je goedheid verkondigen en hoe schoon je voor God bent. Hoe schóón ja,' roep ik nadrukkelijk. Maar nu ondervind ik het ongerief van geen heilige te wezen. Kalmweg blijven ze aan hun bezigheden, en geen enkel flapoor, dat zijn harig binnenste naar den kant van mijn stem keert.

'Nu, delverswerk is dan ook niet gemakkelijk, wanneer je een ijzeren ring door den neus hebt,' vergoelijk ik wel een beetje uit het veld geslagen. Zet mijn hoed op, drentel verder.

De morgenpost

Iederen morgen in de vroegte ligt de dag daar als een hard steenblok, waarvan je de beeldhouwer moet wezen. Maar vóór je den hamer ter hand neemt en de neusgaten vol marmerslijp zult krijgen, maak je eerst nog dat wonderbaar voorspel van zon, schaduw, groene oneindigheid en bloemkleurige nevelgestalten mede.

Goed voor je, wanneer je bij het binnenkomen beneden de post vóór bent. Dan zullen je om te beginnen die minuten van verwachtingsvol hartkloppen in den schoot vallen, waarbij je, als onder den ban van een

tovenaar, je langzaam-aan dertig jaar jonger voelt worden; denkt dat er tegen het venster geklopt wordt, het helemaal niet onmogelijk vindt, dat zo dadelijk het landschap van den witten winter buiten, bloem zal dragen, en er bijna de zekerheid van hebt, dat je als de bel gaat, er bezit van zult krijgen; dat er een zomerhuis tussen dat loof en die bloemen in orde gebracht is, met balcons en terrassen en een uitzicht naar alle vier windstreken.

Zo zit je, en dan wordt er op de deur getikt.

'Goedenmorgen mijnheer,' groet de meid. 'Hier is de post,' zegt ze. Of eigenlijk niet dít zegt ze.

Het is altijd een vraagstuk voor me geweest hoe je een gesprek hebt weer te geven. In zuiver Nederlands, terwijl alleen een wisselend ritme den aard der verschillende woordvoerders aanduidt; of kortweg, ongekuist en zonder dat je er de schaaf langs hebt laten zingen, in het ruwe hout van de volkstaal? Ik heb me bekend tot het eerste, wat me nu hier goed te pas komt, want in dat visionnaire onderhoud van acht uur tot half negen tussen mij en de wereld, moet zelfs een oude dienstmaagd de bijrol vervullen van bode des hemels en met de tong van engelen en profeten spreken.

Dus 'goedenmorgen' groet ze, en 'hier is de post' zegt ze.

'Mooi, dank je.'

Haastig kijk je de adressen na, en ja, dat wonder van het onbekende handschrift schuilt er ook dezen keer onder. Dit is het, maar méér wekt je twijfel. Je begint met een ander couvert open te scheuren. Van een vriend, zie je, die hoeveel jaren lang al je geen teken van zijn leven heeft gegeven. Een aanklager. Hij zit daar, allebei de armen op de tafel, met zijn zongebruind gezicht en vorm en geur van golf en zeebries in de haren. 'Welkom,' fluister je, staart hem lang aan en verdiep je in luisteren. 'Vaarwel' en gevlucht weer. En nu met een bevenden vinger, houdt je je bezig met die bewuste envelop, het geheimzinnige. Een vrouwehand blijkbaar. En

nu merk je hoe ze altijd nog in wezen bleef, dat meisje van je jeugdgemijmer, die bij je binnenkomt met de onbevangenheid van een speelgenoot en tegelijk met de voorname gratie van een lady, en die zo innig je gezind is, dat ze iedere onhandigheid van je den schonen schijn van een dichterlijke vrijheid weet te geven.

'Néén, dit maal niet,' zeg je en legt het velletje, dat voor den dag is gedoken, en met een paar onbelangrijke mededelingen bekrast blijkt, ter zijde. Juist, die brochures. Hier, deze reisprospectussen, en zodra je ze open hebt gevouwen, breken ze je door een wonder stuk, om de lava uit een krater van Hawaï, het water van de golf van Napels of het ijs van een gletscher, er door te laten binnen stromen.

Eb weer, en je buigt je over een private-press aankondiging. Meteen ontdek je een reusachtige, reeds sinds honderden jaren verouderde drukpers in werking, waarbij door mannen in de zestiende-eeuwse dracht der gezellen aan de spaken van wielen gedraaid wordt, en dan hoe behoedzaam de sneeuwwitte vellen, die een edele letter siert, glad worden gestreken; een gedroomd boekdeel ten slotte, dat je tussen de dertig duizend imaginaire banden schuift, die de planken langs de muren van je kamer vullen.

Je zoekt je stoel op, want er resten nog meer tijdingen. Ach zeker, ook slechte.

Maar je bent daar nu eenmaal op den heuveltop van het onmogelijke gezeten, heel de aarde aan je voeten, de westenwind van de verbeelding suist je in de oren, en langs alle wegen en heuvelhellingen snellen koeriers aan. Zo wordt een ramp zelfs tot een sprookje, dat je als een kind dwingt stil te zijn en te luisteren.

Klaar eindelijk. Een dunne mist lijkt op te trekken, zware grijze wolken drijven langs je venster; je thee is ondertussen koud geworden, en daar heb je dien steen ook, waar je de handen bloedig aan gaat stoten en je beitel bot maken.

De deur

Een van de grootste wonderen uit den kindertijd is het leven dier dingen, waarvan iedereen zegt dat ze dood zijn, hun adem, hun bloedklop.

Natuurlijk dat de kast een gezicht heeft, en dat de zingende theeketel met een stem is gezegend. Maar nooit voel je zo hevig wat er rond je aan het gebeuren is, als wanneer je 's avonds in bed ligt, of voor een ziekte ook overdag onder de dekens moet blijven. Niets wat dan rustig op zijn voetstuk verkiest te verwijlen, wat niet aansluipt uit schemerachtige hoeken en zich verzamelt achter je hoofdeneind. De lamp daalt als een reusachtige spin langs zijn draad neer, de bloemen van het behangsel overwoekeren de wanden als de berceaux van een verwilderden rococotuin en bedekken je kussen met rozen, terwijl het vloertapijt zich langzaam op handen en voeten in de hoogte heft en over den rand van je ledikant klautert.

Alles bezield, maar in de ganse woning is toch geen enkele aanwezigheid te vinden, die zulk een levend gelaat naar je toe keert als de deuren.

Daar heb je in de eerste plaats die van de huiskamer, alledaags wel een beetje, echter een kameraad als geen ander. Hoeveel malen op een morgen omklemde je niet zijn handvat, waarom dan ook de afdruk van je eigen allesbehalve vlekkeloze vingertjes in een krans van verering om het sleutelgat getekend staat. Zwaait hij knarsende op zijn scharnieren, dan hoef je niet eens om te kijken om te weten wie er wordt binnengelaten. Het ritselen van moeders rokken herken je uit duizenden en vaders zwaar gestevelde stappen even goed.

Maar afwerend is de porte-brisée. Verguld op wit doet zij aan een bruid denken, die je wel uit de verte bewonderen, maar niet aanraken mag. Vouwt ze haar sluiers uit elkander en schuift zij ze plechtig open, dan kan je een oogwenk van de meubelen genieten, waarvan

het verboden is om in hun gezelschap te wezen; je ziet iemand oprijzen en je toeknikken, maar vóór je nog uitgemaakt hebt, hoe je je tegenover den glimlach, die je onbekend is, zult gedragen en terwijl je vaster je op je kleine benen plant, en een nieuwsgierigen hals uitrekt, zijn vader en moeder verdwenen en staar je weer naar de sneeuw en het goud van het bruidskleed en den sluier.

Dan zijn haar overburen, de tuindeuren, van een gemoedelijker gulhartigheid. Tussen de lijst, die het glas insluit, doen ze veel schone beloften, en toch geven ze, als ze rinkelend uiteen zijn geweken, veel meer dan ze toegezegd hebben. Vooreerst laten ze een windvlaag aanruisen, die zalig doorgeurd is, dan maken ze plaats voor een voetspoor van de zon op de mat van de serre, meteen roepen ze een vinkeslag binnen en het lied van een lijster, en zo stapt nu de zomer met zijn groen en blauw over den drempel, en grijpt je bij de kleine handen, die je tot een welkom uitgestoken houdt.

Eén deur slechts blijft koud bij den wens van een kind. Bars en gram in de avondschemering, gaat hij je voor in de slaapkamer en sluit zich met een metalen geknars in zijn binnenste. Op hetzelfde ogenblik verbergt hij den heerlijken dag voor je en begraaft hem onherroepelijk in dat graf, waaruit geen van de doden ooit opstaat. Wanneer alles donker is geworden, gluurt hij nog naar je met het glimplicht van een slapeloos oog.

Ja, al die deuren; maar geen haalt er bij de honderdste poort uit den honderd en negenden nacht van de Arabische vertellingen, ik bedoel bij de deur, waarvan het verboden is, dat je hem opent.

De boeiendste plaats, waar je ook zoekt, is de zolder. Als een ontdekkingsreiziger dwaal je tussen den geheimzinnigen rommel van het afgedankte huisraad, dien geduldigen en verheven invalide uit een dienst, dien zich niemand herinnert. Van het lekke tuingereedschap krab je het hobbelige roest af; uit een scheur, die een arm

lang is, breng je den inhoud van een matras aan het daglicht; langs de vermolmde sporten van een trapleer tracht je naar boven te klimmen, en aan den vlaggestok oefen je je in den reuzenzwaai. Onderwijl hoor je de vogels in de dakgoot scharrelen, en zie je tussen de sparren een spin aan zijn web werken. Schuif je de vuilegoedmand ter zijde, en doe je een ledige kist kantelen, dan sta je met een hartslag rapper dan anders voor de dichtgesloten deur.

Eenvoudiger is hij, dan welke ook, die je gewoon bent te openen. Verveloos uit splinterig vurenhout en met een knop van ongeschuurd ijzer. Hoeveel malen ben ik niet op een wiebelend bankje geklommen en heb daar staan rukken en duwen. Gelukkig zonder dat mijn moeite werd beloond. Somtijds werd ik door moeder verrast bij mijn pogingen. Ze zag mij verschrikt aan, hief een waarschuwenden vinger in de hoogte en schudde het hoofd, of zij ernstig bezorgd was. Goddank dat zij den tact heeft bezeten, om mij nooit het geheim te onthullen van wat daar achter slot en grendel werd verborgen gehouden.

Zo kon ik aan gene zij van dien verboden drempel, de schone slaapster op haar bed onder de doornen neervlijen, kon ik er Ali Baba's veertig rovers zich in hun oliekruiken laten verschuilen en kon ik er Blauwbaards vrouwen aan hun koord laten bengelen. Ik zette mij op een stoel neer met een gebroken leuning en zocht het hart van de zwijgzame deur te doorgronden. Uren gingen zo aan mij voorbij, doelloos schijnbaar, maar nu weet ik, dat ik toenmaals hun kisten en koffers gevuld heb met kostbaarheden, die hun waarde nooit kwijtraken, de juwelen van dromen.

Melodrama

Gedurende korten tijd moest ik in een buitenlandse stad verblijf houden.

Een van mijn avonden daar, laat al... Ik verveelde mij, het verkeer begon stil te worden langs de straten. Ik ging een schouwburg binnen, nam een plaatsbewijs, en kocht een programma. Men wees mij een stoel aan. Het eerste stuk, een drama, was al afgelopen; waar we op wachtten was het laatste, een éénakter, van een Russisch schrijver las ik op mijn blad, door twee personen, Dmitri en Nastasja te spelen. Ze hadden het grote scherm lang reeds opgetrokken; alleen door twee zware, purperen hanggordijnen, met kwasten aan de zomen, bleef het toneel afgesloten. In de zaal hing de spanning der aandacht. Drie harde, korte kloppen, en daar begonnen de gordijnen uit elkaar te wijken, langzaam, in een zingend zoeven. Van het toneel werd zo een klein gedeelte zichtbaar: een koffer op een vloer, wat op een hotelkamer zou kunnen duiden, en de achtergrond van een venster, waardoor je hoge, wit besneeuwde bergtoppen zag blinken. Maar dan gebeurde er iets verwonderlijks, ja, bijna schrikwekkends: een man sprong van de planken naar voren, greep de openschuivende gordijnen beet met beide vuisten, en trachtte ze naar zich toe en dicht te trekken. Zijn gezicht, een verwilderde Danton-kop, gloeide van inspanning.

'Halt, neen, ik wil niet,' schreeuwde hij naar den kant van de coulissen, en dan nog luider en hartstochtelijker, als gaf hij antwoord op iets wat hem werd toegeroepen: 'Dat de zon op het kleed schijnt, en dat de landlieden oogstliederen zingen bij het afdalen der bergpaden, en dat er een machtige liefde zal opbloeien, wat baat dat, wanneer elke stap, dien ik doen zal, me onherroepelijk een schrede dichter bij dat koord met zijn lus brengt, dat aan de galg op mijn hals wacht. Ik weiger, ik wil niet.' En hij zette de nagels in de fluwelen plooien, die zich aan de kramp van zijn angst poogden te ontrukken.

Plotseling, ach, en hoe lichtvoetig, snelde er iemand op hem toe, die tot nu verborgen was gebleven. Mijn

hart begon te kloppen, ik had nooit zo'n schone vrouw gezien, ontkleed half, in haar wit ondergoed, en een blonde vlecht ten dele uitgevlochten op een bloten schouder.

'Kom, rustig Ludwig' (niet Dmitri), sprak ze, 'het helpt niet, we móeten,' en voorzichtig probeerde ze zijn hand los te maken. Hij schudde haar van zich.

'Om dan samen op den bedrand te gaan zitten,' hijgde hij met een stem, die bijkans verstikt was, 'en dan zeg jij: Liefste, mijn Dmitri, morgen zullen wij voor altijd afscheid nemen,' en ik antwoord: 'Dat mag niet, dat kán niet, Nastasja.' Langzaam en nadrukkelijk herhaal je: dat kàn niet. En dan zal er over dien tocht worden gesproken, dien tocht van ons drieën, jij, ik en Wladimir, die je man is. Zo aanstonds, dezen morgen. En ik leg je uit, dat het pad steil is, zelfs op één plek gevaarlijk. 'Gevaarlijk?' en je kijkt me daarbij aan met een blik, die mijn bloed koud maakt. En in het volgende bedrijf hèbben wij in werkelijkheid die plek bereikt – rotsen, sneeuw en eenzaamheid, en – 'Wladimir,' zeg ik, 'hoor je den Djnester wel bruisen, buig je, en dan kan je hem op de klippen beneden zien breken.' En hij buigt zich, en ik grijp hem aan de nek vast en slinger hem dan in de diepte. En in het laatste bedrijf zijn we daar weer in die kamer, en we pakken voor de afreis onze koffers. O, vrijheid, veiligheid; immers we weten het niet, twee arme, dwaze blinden, dat de dode Wladimir een rafel van mijn wambuis, of zou het een knoop zijn, in de vuist houdt geklemd, en dat je den indruk van mijn vijf vingers duidelijk en diep in zijn hals vindt gestempeld. We fluisteren, want we voelen een last op ons hart drukken. Geklopt wordt er. Doodsbleek rijs je op en doet open. Drie mannen treden de deur binnen, ieder met in de rechterhand een revolver. Ik zeg je, ik weiger, ik wíl niet.'

Als een vlieg in een web stond hij zo tussen de vouwen en de kwasten van de aan zijn armen rukkende gordijnen te stuiptrekken.

'Toe,' suste ze, 'rustig,' terwijl ze hem zacht over het haar streek.

Ja, en je zag het, zwakker werd zijn greep nu, en plotseling, in een rasse windvlaag, zwaaiden de gordijnen open. Het wàs een hotelkamer, op het kleed scheen de zon, en buiten hoorde je dat oogstlied zingen. Op den bedrand zetten zij zich neder – 'Liefste, mijn Dmitri,' sprak ze, 'morgen moeten wij voor altijd afscheid nemen.' 'Dat mag niet, dat kàn niet, Nastasja,' mompelde hij mat, en als met een oneindige moeite. Meteen schoven de gordijnen dicht, de toeschouwers rezen, na een zwak applaus, op, en de zaal begon leeg te lopen. Een vreemd stuk.

VERTUMNUS

HET WEILAND. HET GRAS GEEL AANGELOPEN, EN BLOEMEN niet vele; maar daarvoor heb je nu den nevel, die de velden van de aarde losmaakt, om ze zilver en paars, met de blauwe torens van een stad in de verte, tussen den horizont en een wolk te laten zweven. En als je dan een uur lang je voeten door den dauw hebt nat laten worden, en eraan begint te twijfelen, of die luchtspiegeling, daar voor je uit, ooit in steen zal veranderen, dan kom je de boerderij onder zijn grauw rieten dak tegen. Een houten hek stoot je open, en je wandelt den kleinen tuin binnen, waar Jean Jacques van moet gedroomd hebben, toen hij naar den lusthof voor een nieuw mensenpaar liep te zoeken. Echter je laat de dahlia's en de asters aan een zwerm bijen en een paar pauwogen over, je buigt de schuur om, en blijft staan in den boomgaard; met ontbloot hoofd natuurlijk. Je staart naar de honderden zonnen, die er opgegaan zijn, en op den terugweg mijmer je over een strijdperk en een sterrenhemel.

Ook het bos heb je nodig; zo een, waar de Sumach bloedrood is geworden, en de verwelkende blaren een verdrag met het licht hebben gesloten; evenmin kan je de zee missen, omdat alleen de damp van October de verblindende vlucht van de meeuw tot zijn recht kan doen komen, en het je duidelijk kan maken, wat een uiteen schuimende golfkam voor je geluk heeft te betekenen.

Dan sluit je de ogen, omdat je er alle najaars, welke zich ooit onder een bruin kleed hebben begraven, bij wilt oproepen; het heidekruid geef je een nabloei, enkel

opdat de hoeven van een centaur het vertrappen zullen; door een handvol braambessen laat je den schaterenden mond van een faun blauw kleuren. En de herstmaand wenk je tot je, waarin Franciscus is gestorven, en de herfstmaand, die hem voor wegtrekkende zwaluwen zag prediken; en eindelijk nodig je nog de duizend jaargetijden uit, waarin het vallen van rijp ooft het hart van een dichter verrukt heeft, en het ruisen van dor lover hem aan een rijm heeft geholpen.

Heb je zo heel de oneindigheid, die je droom kon omvatten, vervuld van violetten mist en bronzen tinten, dan stuur je er een bevolking mensen, gnomen en de 'minions of the moon' in. De bijlslag moet er dreunen, het geweer knallen, en de bongerd moet vol van gejoel zijn. Je zorgt, dat de hovenier even knoestig en verdroogd door de zon is, als de boom, waar hij een doden tak heeft afgebroken, en de meisjes met heur manden appels, de borst gespannen en de heupen torsende, de volheid mededragen van heur eigen zinnebeeld. Van een verdwaalden reiziger zal een stormvlaag de mantelkap opwaaien, en kinderen zullen onder een eikekruin voor een bui regen schuilen; kinderen, die in geen enkel seizoen kunnen ontbreken, omdat we er zonder de commentaren van hun juichkreten en de geestdrift van hun overal om zich heen grijpende handen, noch de vergankelijkheid noch de onsterfelijkheid van zouden begrijpen.

Maar de eigenlijke priesters van het najaar zijn zij toch die ontberen, en om een gave komen smeken uit zijn overdaad. De bedelaars, bedoel ik. Laten zij dus dat land van melk en honing binnentrekken, te beginnen met de grijsaards, die de vrienden waren van Homerus, en van wie werd gefluisterd, als ze bij de poort van den voorhof, met hun versleten sandalen en hun gebarsten waterkalebas, aangeklopt hadden, dat er een van de goden te gast was gekomen. Mèt hen mogen de nederige broeders van den Poverello een magere hand uit hun pij steken, en een stralenden heiligenschijn om de stoffige

armoede heen spreiden; en duld er verder dan zo'n krom gegroeiden speelman bij, als, door Jan Steen geschilderd, voor een groene onderdeur, onder een purperen wingerd, met zijn bruine viool, op de hinkende benen is gezet; en dat er, in godsnaam, een paar schooiers van nu onder meelopen, een enkele, van wien zijn vraag meer dan onze gift waard is.

Zie je nu al die gezichten door den kuisen glans van October verlicht worden, doe dan een koeiersroep over de wei schallen, en drijf de runderen naar de bocht. Waar ze om hun melkers staan te loeien, stijgt hun adem zichtbaar in de koelte op, en spoedig zullen ze naar den stal moeten gebracht worden. Laat de honden, met de tong uit den bek, langs de bospaden rennen, en, eindelijk, schud je schoot uit, steek je beide handen, alle tien vingers uiteen, in de hoogte, en geef ze de vrijheid, de vogels. Vraag, of het zo goed is, en wanneer je nu nog al het verwordene en afgestorvene afgebroken, uitgerukt en op een hoop hebt geworpen, en de wegen als voor een vorstelijken intocht schoon hebt geveegd, en wanneer je dat droomschilderij met een lijst van jachttrofeeën hebt omgeven, kniel dan zelve, als de donator van een oud Vlaamse triptiek, in een hoek neer, wacht af, en vouw de handen.

Want heel die reeks bezweringen – spiegel, pentagram en heksenketel – nodig zijn ze geweest, opdat ik een gestalte kon oproepen.

Iedereen weet het, dat Vertumnus al sinds eeuwen is gestorven, lang voor Pan's dood nog. Ja, toenmaals kon je de godheid in een van zijn duizend herscheppingen op ieder pad, aan elken weizoom, tegenkomen. Zag je een ijverigen tuinder met zijn krom snoeimes de geile loten uit zijn olijfbomen snijden, mogelijk dat hij meer dan een mens was. 'Ploegt naakt, zaait naakt,' zingt Virgilius, en volgde je den arbeid van zo'n naakt man op zijn akker, wie zal het zeggen, of je zo niet naar een onsterfelijke tuurde. Zelfs de oude vrouw, die je heur

last sprokkelhout op de schouders hielp tillen, kon Vertumnus wezen, en ook de zwerveling, met wien je het brood brak bij een knappend kampvuur van jeneverbestakken.

Niemand zal hij meer met zijn goddelijk bedrog in de war brengen, en geen mond, die ooit zijn lichtend voetspoor, tussen dorre bladeren, zal kussen. Misschien omdat het tijden lang enkel lente geweest is in de wereld, en je dan weer een oneindigheid had van niets dan de winter.

En toch hebben wij de knieën gebogen op ons bont altaarpaneel, en bidden wij, dat hij verschijne. Ja, en hij zàl het; want zagen wij het niet, in al de lange jaren, die ons hoofdhaar grijs gemaakt hebben, hoe veel van wat wij eenmaal de werkelijkheid noemden, tot sage is geworden, en ganse steden zelfs, waarvan onze vrienden verzekeren, dat ze er woningen hebben en leven, in het diepst van de zee zijn verzonken, waaruit ze slechts somtijds, bij windstilte, des avonds, een zwak klokkengelui opzenden, terwijl dat juist, wat eertijds de schim van een droom leek, nu schouder aan schouder naast ons wandelt, wanneer we, met den frissen Noordenwind in ons gezicht, over onze verwachtingen lopen te denken.

Zeker, ik weet het, dat deze tijd een vijand van gestalten is, en dat een warme, rokende stroom bloeds ze meedogenloos medegesleurd heeft.

Toch blijf ik in een nieuwen Vertumnus geloven.

Zijn stem zal je, met een boersen tongval, niet achter de doornenheg horen opklinken, een beminde Pomona bezwerend, dat paren het vroomste in Gods boomgaard is. Hij zal de macht van het woord missen, en zijn gebaren zullen slechts weinige wezen. Evenmin zal hij naakt gaan, neen, een zachte wollen mantel, paars als een omgeploegd bouwland, zal hem in de schaduwen van zijn plooien verbergen. Maar zijn haren zullen in alle tinten van het najaarswoud gloeien, en zijn ogen op

de koele, groene vijvers lijken, die het gebied van den zwaan zijn.

Zo zal hij mede aan komen zitten, overal waar een venster naar den geur van het vergaan open gezet is, waar vruchten geschild worden, en donkere honingraten gebroken. En heel de kring, die met hem om den dis is verzameld, zal ernstig opzien, en den weemoed van den overvloed voelen.

Toch zullen het de éénzamen zijn, die hij het liefst zal bezoeken. Zij, die in een oud, ruim huis wonen, en jaren tevergeefs naar een kind hebben verlangd. Of een man en een vrouw, die de paden van een vervallen tuin op en neer wandelen, en een late liefde tegen hun plicht en hun eer afwegen. Ieder heeft hij een arm om den schouder geslagen, en zijn rossige hoofd zie je opschijnen tussen hun beide gezichten. Of zo ook: een broeiende herfstavond, welke met de dromen van zomer begoochelt, en een dichter, grijs al, springt van zijn boek op, en wil om liefde den nacht inlopen. Maar Vertumnus zit naast hem, en legt hem een hand op zijn handen. En lang nog, nadat hij heengegaan is, hangen de geuren van de bottels van een wilde rozenhaag in de kamer, en op een aarden schotel heeft hij drie appelen achtergelaten.

O, kloppen, nauwelijks verneembaar, buiten aan de achterpoort, aarzelende schreden op de trappen, vingers, vochtig van den regen, naar de deurklink tastend, en er een klein, nat bloemblad op vergetend, schemerige gedaante, bijna onwezenlijk, die den drempel overschrijdt. Ik vertrouw er zo vast op, dat we hem voortaan ook immer, als een zwijgende getuige, aanwezig zullen vinden bij die heiligste van de beraadslagingen, wanneer het reeds November is geworden, en de dagen, dat hij nog onder ons zal wonen, geteld zijn. Ras valt het duister, en de lamp is aangestoken. Een laatste nachtmot dwarrelt rond in den krans van haar schijnsel, want niemand is er toe kunnen komen, om de ramen te sluiten. Ze zijn om de tafel geschaard, de vader, de moeder,

beide kinderen, slank en fier al, jonge mensen naast het Najaar in den nimbus van een lichten nevel. Er wordt niet gesproken, zelfs door den heer van het huis niet, hoe gans hij er ook van vervuld is, dat het morgen vroeg ouderdom, winter, zal wezen, en dit nu het uur voor zijn keus is. In twee ogen tegenover hem ontmoet hij een vraag als de zijne, en nu hij zich tot zijn zoon keert, ziet hij dien langzaam het hoofd omwenden naar een reisstaf en een bundel, die gereed staan in een hoek van de kamer; want op zulke avonden zijn de symbolen slechts eenvoudige. Meteen klinkt roepen buiten, van een heldere mannestem, en het meisje rijst op, en buigt zich voorover, zodat heur haren opglanzen in een goud van rijp koren. Ach, niemand, als Vertumnus, aards en toch onsterfelijk, niet waakzaam zou wezen. Ja, en van wien ook zou je beter je grote gebed kunnen leren, dan van hem, die zijn rijkdom voor niets uitdeelt, en rustig de vergetelheid ingaat, zodra hem de laatste vrucht uit den schoot is gegleden?

Bidden –, maar ik kan hier toch niet voor eeuwig, in de wijde mantelvouwen van een middeleeuws burger, op den voorgrond van het schilderij, dat ik zelf ten geschenke heb gegeven, geknield liggen en afwachten. Ademloos van verlangen spring ik op, en hoewel het al nacht is geworden, ga ik. Klaar en wolkenloos staat de maan aan den hemel, en de weilanden zijn, tot de kim toe, in een stil, wit meer zonder golven herschapen. Urenlang loop ik voort langs de sneeuwige wegen, alleen, voor mij uit, vergezeld van een avontuurlijke schaduw. Telkens houd ik de schreden in, luister. Zucht daar niet zijn ademhalen, rustig en zwaar, achter heesters? De zerpheid van het egelantiersloof, waarnaar ik weet, dat zijn kleed riekt, waait mij tegen, en ik hoor voetstappen. Ach, enkel een landloper, die geen nachtverblijf heeft kunnen vinden, en, een beetje onvast op de benen, een samenspraak houdt met zijn roes, dien hij niet uit heeft geslapen. Een breed water, twee naderen-

de gedaanten. Zie, komt Vertumnus nu tot me, geharnast, zijn paard aan den teugel? Wat geeft het, dat het alleen maar een oude schuitenjager blijkt te wezen, die me zijn groet toemompelt, terwijl hij dommelig langs het oeverriet voortstrompelt, een arm om den hals van zijn grauw trekdier. Dit immers is een van die nachten, waarin je elke teleurstelling tegen een veder kunt opwegen.

Wanneer het ongemerkt morgen is geworden, en de zon de nevelen voor zich uit heeft gedreven, merk ik, bij een eenzaam buiten, waar guldenroeden en balsemienen over het hek bloeien, dat ik verdwaald ben. Ik stoot met den voet tegen een druiventros, uit een fruitmand verloren. Bruin geringde wespen hebben er zich op neergezet. Nu kan mijn Herfst niet meer ver wezen.

Een knaap kom ik tegen, barrevoets, zeker een zoon uit den woonwagen, waarvan ik de bescheiden rookvaan boven dat braambos zie wapperen. Ik vraag hem: 'Vertumnus?' Hij danst voor mij uit, verbergt zich, springt schaterend te voorschijn, en wenkt mij. Bij den duinzoom, dien we bereikt hebben, is hij eenklaps verdwenen. Dus ginder? En de hoogten beklimmend, schaam ik mij er over, dat ik straks als wijgeschenk niets dan de moeheid van een angstig hart heb aan te bieden.

Tussen het oranje van een duindorenhelling blinkt een rossig gelaat en het warm paars van een pij op. O, Vertumnus, en als ik je herkend heb, en me naast je gezet heb, leg je mijn hoofd tegen een koelen, klammen schouder, en wikkel je me in een slip van je dampigen mantel. Een wolk gaat zwart de zon voorbij, en de rand van de zee, in de kom gevat van twee heuvels, glimt donker, als wijn in een drinkschaal. Huiverend nestel ik mij inniger in zijn omhelzing, en plotseling heb ik het begrepen, hoe ik de vreugde over hem moet bewaren, ook wanneer hij van mij weggenomen zal zijn. Van zekerheid glimlachend sluit ik de ogen, en dan slaap ik aan de borst van den god in, als een kind tussen de korven en de schoven van een oogstdag.

INHOUD

De Opdracht 5

Miniaturen
Frederik de Fluiter 40
De stammoeder 42
De koopman met de blauwe fez 44
Het geld en de appel 47
De kachel 49
De twee zwanen 51
De linde 54
Broeder Juniperus en het varken 56
De morgenpost 58
De deur 61
Melodrama 63

Vertumnus 67

Deze herdruk van De Opdracht, Miniaturen en Vertumnus werd door de N.V. Drukkerij G. J. Thieme te Nijmegen gezet uit de Cochin en gedrukt op gelijmd houtvrij vergé van G. H. Buhrmann's Papiergroothandel N.V.

Van De Opdracht verscheen de eerste druk in 1930. Miniaturen en Vertumnus verschenen in eerste druk in de bundel Verspreid Proza in 1932.

In dezelfde uitvoering is verschenen:

HET LENTE-EILAND
EN
ANDERE VERHALEN

door

J. SLAUERHOFF

Geb. f 3.90

200928_013

leeu003opdr02

De opdracht / Miniaturen / Vertumnus